

EL POBLE PÒNTIC, UNA MINORIA CULTURAL A EUROPA.

POBLE ERRANT O CULTURA EN RESISTÈNCIA?

Treball final de grau en Antropologia social i cultural curs 2019/20

Universitat de Barcelona

Pilar Serrat Aymerich
pilipitrap@hotmail.com

Tutor:
Gabriel Izard Martínez

EL POBLE PÒNTIC, UNA MINORIA CULTURAL A EUROPA:

POBLE ERRANT O CULTURA EN RESISTÈNCIA?

RESUM: El poble *pòntic* és en l'actualitat un poble sense nació però amb dues pàtries, una perduda i una imposada. En el cas dels grecs pòntics de la diàspora això encara és més complex, doncs entra en joc, com a mínim, una tercera identitat: la del país d'acollida. Considerat un supervivent pel seu capteniment en conservar, en condicions històricament adverses, les seves costums i tradicions, festes, danses i música, ha mantingut una identitat cultural capaç de generar vincles transnacionals. Cal entendre aquesta identitat com quelcom dinàmic i creatiu que s'alimenta del passat però és viu en el present, la qual cosa implica l'actualització permanent dels seus significats. En l'actualitat les reivindicacions del reconeixement i la condemna del genocidi grec perpetrat per l'estat turc entre 1914 i 1923, construeixen un espai de memòria col·lectiva que actualitza el seu repertori de símbols en perpètua reelaboració. Aquesta memòria obre un ventall de possibilitats d'acció al dotar de sentit el present, rumiant sobre el passat però pensant en el futur.

Paraules clau: pòntics, memòria col·lectiva, refugiats, pàtria, diàspora, identitat

ÍNDEX

CONTINGUT

<u>1. Introducció</u>	4
<u>2. Metodologia, objectius i hipòtesi</u>	6
<u>3. Context històric</u>	8
<u>El desarrelament</u>	10
El genocidi.....	11
L'intercanvi de poblacions.....	12
L'assentament.....	12
<u>4. Música, danses, paraules i relats</u>	13
La música.....	13
Danses.....	14
Les paraules.....	15
Els relats.....	16
<u>5. Identitat i memòria</u>	18
<u>Tres generacions</u>	18
Subsistir al present.....	19
Construint el futur.....	20
Reconstruir el passat.....	22
<u>Present i Futur</u>	24
Característiques i Identificacions.....	24
Futur.....	25
Memòria històrica.....	25
<u>6. Conclusions</u>	27
<u>Bibliografia</u>	29

1. INTRODUCCIÓ

Si us trobeu un estiu pel nord de Grècia, especialment al voltant de la mare de Déu d'Agost, veureu néixer com bolets un ventall d'esdeveniments populars, en pobles petits i grans, que us conviden a gaudir de la música i dels balls tradicionals dels antics habitants del *Pont*, avui molts d'ells reconvertits en ciutadans transnacionals. Les "nits *pòntiques*" (pondiakí bradiá) són pel no iniciat, una experiència única. L'aparent rigidesa dels cossos, la sincronització dels moviments dins d'un ritme irregular, a voltes molt ràpid, conformen una imatge d'unitat i orgull en un avançar continu, interromput només per moviments sobtats i canvis de direcció imprevistos. La complexitat aparent dels passos, la dificultat per aïllar uns patrons repetitius comuns i el fervor amb que hi participen persones de diferents generacions, provoca en l'espectador la sensació de trobar-se davant d'un esdeveniment únic, autèntic i sobretot ancestral.

La identificació d'aquesta cultura amb la seva música i danses tradicionals és resultat de l'esforç per preservar el patrimoni cultural, potser l'únic que van poder endur-se de les terres on van néixer, quan van deixar enrere camps, paisatges, monuments i llars. La música i la dansa són l'espai ideal per cultivar i transmetre la identitat, no és estrany doncs, que aquests siguin els trets culturals que més s'associen amb la representació d'aquest poble en l'actualitat.

El meu primer contacte amb la cultura pòntica va ser allà pels anys 90 a l'Escola Oficial d'Idiomes (EOI) de Barcelona, quan estudiava grec modern. Dins de les activitats del curs vam assistir a la presentació d'un llibre autobiogràfic sobre el genocidi grec. L'autor, del qual malauradament no recordo el nom, ens va narrar la història, uns fets dels que ni jo, ni la major part dels assistents, en teníem la més remota idea. Això, agreujat per les dificultats idiomàtiques de seguir les seves explicacions en grec, va fer que només n'extragués dues conclusions: que existia una gent *rara* que eren grecs, però no del tot, que havien estat expulsats de les seves terres a Turquia i *transsubstanciats* a Grècia, i que alguns encara parlaven una llengua en perill imminent d'extinció. La sensació era inquietant, tot just em descobrien una nova cultura i ja em notificaven la seva mort imminent.

No va ser fins més tard que vaig assabentar-me que el meu marit tenia arrels pòntiques. Ja feia temps que maldava per comprendre la cultura grega i el seu univers de significats que no sempre concordava amb el meu, i aquesta descoberta em va acabar d'intrigar. Per què no recordava haver-ne sentit parlar en les reunions familiars? Per què en sabia tan poc dels orígens d'una part de la meua família política?

El poble pòntic no pot ser una nació, si entenem com a tal “una comunitat política imaginada inherentment limitada i sobirana” (Anderson, 1993:23). Difícil imaginar-la com a limitada, doncs és un fet constatable que els seus membres es troben repartits per la diàspora o reinserits dins d'una mare pàtria adoptiva, la nació grega, obligada a acollir-los, tant si com no, a conseqüència del tractat de Lausana de 1924.

No he conegut cap grec pòntic, per molt orgullós que es mostrés de les seves arrels, que es manifestés partidari de reclamar el territori originari a Turquia. Les reclamacions al govern turc són en relació a la conservació i usos actuals del patrimoni, esglésies, edificis i monuments que donen fe de la seva presència en aquella zona.

Els grecs, juntament amb els jueus i els armenis conformen els tres principals pobles del món pels quals la diàspora és part de l'essència de la seva identitat (Xanthopoulou-Kyriakou,1991:357). Funciona com una xarxa de connexions possibles, un entramat de vincles que fan visibles les arrels culturals i històriques comunes. La conservació d'uns trets culturals distintius: llengua, música, dansa o uns valors morals associats a la seva adscripció ètnica, són mecanismes de resistència, espais on es consensuen i cristal·litzen les característiques distintives del grup.

La causa última, l'objectiu comú que integra les diferents maneres de viure la identitat pòntica en l'actualitat, és la construcció, difusió i reconeixement d'una memòria històrica. Formar part de la història oficial sembla un mitjà d'inclusió adequat per inserir-se dins d'un grup nacional més ampli quan a la identitat viscuda i a la memòria heretada no se'ls hi ha deixat espai dins de la consciència nacional grega.

“Els grecs pòntics són els supervivents més sorprenents de tots, disseminats pel món o reinserits a Grècia, uns busquen una història, altres una pàtria i alguns les dues coses” (Bryer, 1991:331).

El camp de batalla del present s’ha traslladat a la història, la memòria i els relats i la seva legitimació entra inevitablement en conflicte amb altres històries, memòries i relats.

Per comprendre millor aquesta identitat cultural, desconeguda a les nostres terres, el treball està estructurat en tres grans blocs: el context històric imprescindible per abordar-la, que per raons d’espai podeu ampliar amb els materials referenciats a l’annex; l’evolució de les pràctiques culturals més emblemàtiques: música, dansa, llengua i relats; i un darrer apartat, memòria i identitat, que analitza com aquesta memòria s’articula en les tres primeres generacions des de la seva arribada a Grècia i finalitza amb les percepcions que els grecs, amb arrels pòntiques o no, tenen sobre aquesta cultura en l’actualitat, a partir de les dades recollides en l’enquesta que podeu consultar a l’annex.

2. METODOLOGIA, OBJECTIUS I HIPÒTESI

L’enfoc biogràfic resulta el més adequat per abordar temàtiques traumàtiques i envoltades de silenci. Forats que només en les darreres dècades han transmutat en memòria maldant per no esdevenir oblit. És evident que no és possible accedir a testimonis presencials quan parlem de fets que van succeir fa més d’un segle, però sí que es poden resseguir els relats que fan fills i nets, i que permeten dilucidar, què i com va ser transmès, on es posa l’èmfasi i quins imaginaris poden ser construïts a partir d’aquesta memòria.

Les entrevistes en profunditat malauradament han estat, en gairebé tots els casos, telemàtiques per la restricció de mobilitat de la pandèmia.

El treball de camp *in situ* ha estat substituït per trucades de totes classes, mails i entrevistes gravades, a vegades amb l’ajut d’intermediaris. Una llàstima perquè la recerca hauria estat més rica i plaent, si hagués pogut ser allà, i comunicar-me sense

pantalles ni interferències amb les persones que s'han prestat amablement a compartir part de la seva història de vida. En total, han estat cinc entrevistes biogràfiques a grecs amb arrels pòntiques de segona i tercera generació, d'edats compreses entre els 54 i els 92 anys, i residents en pobles del nord de Grècia, però amb trajectòries migratòries familiars diferents. El fet de mantenir una relació de proximitat, familiar en alguns casos, ha facilitat enormement la transmissió dels records familiars. Els testimonis però, recullen només veus masculines, no he aconseguit cap veu femenina que es proposés per explicar-me la seva història, en canvi la seva ajuda ha estat vital per la difusió de les enquestes, facilitar-me contactes, i fer les correccions pertinents a la meua limitada capacitat de redacció en grec. El referent que em proposaven finalment sempre era un home, potser perquè el paper de la dona en aquesta cultura, com en tantes altres, arrossega encara la inèrcia del seu rol tradicional limitat a l'àmbit domèstic.

El punt en comú són els relats incomplets. La manca d'informació sobre el que va succeir abans i durant el trajecte de la deportació és una constant. Les històries estan plenes d'omissions: *"La meua mare va arribar a Grècia amb vuit anys, venia de Soulamis un poble prop d'Argiroupolis, va venir amb tres germans i un va morir en el viatge [no sap de què], eren orfes [desconeix com van morir els pares] i van fer el viatge amb altra gent del poble"* (Xaralambos, 92 anys) o *"quan la meua àvia va arribar a Grècia va venir amb tres fills, un noi i dues noies, les dues noies van morir pel camí [no sap com]. Després ella va tenir tres fills més, tots nois, la seva queixa principal era no tenir cap filla que la cuidés a la vellesa"* (Elias, 54 anys). És com si trossos de la memòria anterior s'haguessin quedat a l'antiga pàtria, amb els records i les vides perdudes, tot dins d'algun calaix oblidat.

Aquest treball s'ha articulat a partir de dos eixos diferenciats, un espacial que parteix de l'anàlisi local (dos petits pobles del nord de Grècia) i s'estén tímidament vers la diàspora, gràcies a les noves tecnologies que m'han permès consultar els relats històrics, els objectius culturals i les reivindicacions d'associacions pòntiques disperses pel món. En el trajecte no podia faltar una parada a la Grècia actual per copsar quines són les percepcions sobre aquesta identitat en el present. Això ha estat possible mitjançant converses informals també amb grecs no pòntics i amb un

formulari de google, que les xarxes m'han permès fer arribar a una trentena de persones, algunes amb arrels pòntiques (71%) i altres sense (28,9%), amb una franja d'edat entre els 36 i els 70 anys, la major part residents al nord de Grècia (70%) però cercant incloure també l'opinió de residents d'altres zones i de l'estranger per tal de comparar-les.

L'objectiu d'aquesta mostra és esbrinar quins vincles mantenen actualment amb aquesta cultura, què en saben, quines característiques li atorguen i quin és el futur que preveuen¹.

El segon és un eix temporal que creua el relat de tres generacions de pontis. L'objectiu principal és plasmar el recorregut d'aquesta identitat al llarg d'aquests més de cents anys, prestant atenció a com s'articula amb altres identitats o identificacions en cada moment, i com varien els significats de determinades pràctiques o característiques culturals en funció de la dialèctica entre identitat viscuda, identificacions jurídiques i polítiques (Terrades, 2004:64) i l'entorn històric i social on es produeixen. Esbrinar com es construeix aquest espai de memòria col·lectiva que actualitza significats, en crea de nous i en manté d'altres tot i semblar anacrònics en el present.

Altres objectius són contribuir als estudis sobre la relació entre identitat i memòria i molt especialment al coneixement de la història d'aquesta cultura, que lluny de Grècia, continua sent increïblement desconeguda.

La meua hipòtesi és que la cultura és un mecanisme de resistència i acció imprescindible quan la identitat viscuda és negada, ignorada o menystinguda provocant fenòmens d'amnèsia social i llacunes històriques en la memòria col·lectiva.

3. CONTEXT HISTÒRIC

Els pobles pòntics són els habitants de la zona geogràfica coneguda en l'antiguitat com el *Εύξεινο Πόντος* (Ponto Euxino), a la costa sud del Mar Negre.

¹ Els resultats els podeu consultar a l'annex, pàgina A18

El seu origen es remunta a les colònies gregues que al voltant del primer mil·lenni aC, s'instal·laren en aquesta regió cercant or i altres minerals.

Va esdevenir un centre clau del comerç durant el Bizanci i un nucli important pel desenvolupament de les lletres i les arts, que va decaure amb la caiguda de Constantinoble (1453) sota el poder otomà, iniciant-se un procés de progressiva islamització d'aquestes poblacions.

Els otomans davant la complexitat de governar grans poblacions amb diversitat religiosa, van establir un sistema de comunitats o *millet* (nació) que les agrupava segons la religió². Tot i les reformes otomanes del segle XIX³, als cristians de Trebisonda se'ls hi feia cada cop més difícil seguir sent súbdits lleials a la *Sublim Porta*⁴. Dos factors dificultaven que es sentissin còmodes dins del seu *millet* otomà. El primer, era el contacte creixent amb la Rússia ortodoxa per motius comercials, onades migratòries o per fugir de les represàlies otomanes posteriors als conflictes bèl·lics entre Rússia i els otomans. Les comunitats cristianes eren vistes com a col·laboradors necessaris de les forces russes amb les quals compartien religió.

El segon factor va ser el naixement d' *Hellas*, la nació grega. Grècia assoleix la independència de l'imperi Otomà el 1830, sota el protectorat de Gran Bretanya, França, i més tard Rússia, interessades en el desmantellament de l'Imperi Otomà i el repartiment posterior dels seus territoris (De Cabo, 2005:129). El naixement del nacionalisme grec aporta un nou imaginari als habitants del Pont, alimentat amb un sistema educatiu comú basat en l'idioma grec i l'estudi dels clàssics, que creava vincles amb les escoles d'Atenes, Constantinoble i altres ciutats europees. La identitat col·lectiva de l'hel·lenisme al Pont es considerava grega i la demanda d'integració nacional del segle XIX, sota el paraigua de la "Magna Idea", els permetia incloure's

² Les comunitats ortodoxes cristianes s'agrupaven sota el nom de *rum-millet* (nació romana) que els permetia disposar d'una certa autonomia, variable segons l'època, per administrar les seves escoles i regular parts del dret civil com el matrimoni, el divorci o l'herència (Masters, 2009 a Murard&Sakalli 2018:A3).

³ El 1856, després de la guerra de Crimea el govern otomà es veu obligat a concedir drets i privilegis a les comunitats cristianes. Això va permetre que 17.260 *criptocristians* declararessin la seva fe i fossin inscrits com a tals a les seves comunitats.

⁴ Departament i residència del gran visir otomà. En l'Imperi Otomà parlar de *la Porta* era l'equivalent a parlar del govern.

dins d'aquest projecte hel·lenístic més ampli de la nació grega en el qual Atenes seria la capital grega i Constantinoble l'hel·lènica (De Cabo 2005:132).

El 1844, el polític grec Ioannis Kolettis⁵ ho expressava de la següent manera:

"El regne grec no és tota Grècia, sinó només una part, la zona més petita i pobre. No és només natiu el que viu dins del regne, sinó també tots els que viuen a Ioannina, a Tessàlia, a Serres, a Adrianòpolis, Constantinoble, Trebisonda, Creta, Samos i en qualsevol terra que estigui associada amb la història grega o amb la raça grega" (Clogg, 1998:57).

Si a principis de segle un cristià del Pont s'identificava com a romà o *rum*⁶ del sultà, a finals de segle s'identificava com a grec i després de l'expatriació, com a descendent directe de l'antic hel·lenisme (Bryer, 1991:327). El somni de crear una República independent Pòntica va ser impulsat des de les elits de la diàspora⁷, que veien en la seva integració dins d'un estat grec més ampli, l'única solució (Vergeti, 1992:85) per constituir-se com un estat democràtic independent.

Les expectatives xoquen literalment amb el naixement d'un nacionalisme turc modern que per la seva consolidació necessita fer desaparèixer les minories no musulmanes de la zona: armenis, grecs i assiris principalment.

EL DESARRELAMENT

Aquests fets són controvertits perquè el genocidi no ha estat reconegut per l'ONU ni per la majoria de països, però aquí el resumim tal com l'expliquen els organismes i les associacions pòntiques.

⁵ Ioannis Kolettis va ser un polític grec amb un paper destacat durant la guerra de la independència i primer ministre grec entre 1834 i 1837.

⁶ Els seus habitants s'anomenaven a si mateixos "romans", o simplement "cristians". "Bizantí" feia referència només a Constantinoble. Van ser els europeus occidentals els que van anomenar als "bizantins" "graeci", els eslaus "greki", i els àrabs i els turcs "Rum", que significava romans.

⁷ Veure a l'annex: La Lliga del Pont i La creació d'una consciència nacional: pàg. A12-A16.

Entre 1914 i 1923, l'hel·lenisme del Pont va ser víctima de pràctiques d'extermini i repressió per part dels joves turcs kemalistes. Aquest moviment, anomenat "Unió i Progrés" va arribar al poder el 1908 i un dels seus objectius principals era una Turquia "neta" i una Turquia "pels turcs".

Per aconseguir-ho van dissenyar diverses formes de neteja ètnica que es van anar implementant gradualment. El 1914, el context de la I Guerra Mundial va proporcionar la cobertura ideal per dur a terme el seu pla. Així ho explica un estudi fet a partir de la documentació i la correspondència de l'ambaixada francesa durant aquest període (Tsirkini, 1993: 67-69):

"El que succeeix durant el període 1914-1923 a les poblacions gregues d'Àsia menor i el Pont era el resultat d'un projecte diabòlic comparable a l'extermini dels indis americans o el genocidi del poble armeni o jueu".

Es va prolongar durant nou anys i es pot dividir en dues etapes:

- Entre 1914 i 1918: a finals del 1909, els joves turcs van passar per diferents etapes de friccions internes i lluites pel poder. Finalment, a les portes de la I Guerra Mundial, el poder quedà consolidat en el triumvirat format per Enver Pacha, Talaat Bey i Djemal Pacha, que en col·laboració amb els alemanys, van programar i executar la primera part del genocidi. Van saquejar i ensorrar centenars de pobles i viles, van cometre violacions i execucions massives coincidint amb el desplaçament forçat de poblacions en marxes de la mort⁸. Part de l'elit política i econòmica pòntica va ser portada als tribunals en procediments sumaris.
- Entre 1919 i 1923: l'aparició de Mustafà Kemal al Pont, el 19 de maig de 1919, marca l'inici de la segona i més dura fase, que va durar fins al total desarrelament dels grecs. El nombre de morts, només en la zona del Pont, es

⁸ Més informació sobre aquestes pràctiques i la resistència d'aquestes poblacions en l'annex dins de l'apartat: Els Rebels, pàg.: A9-A11

calcula que va ser de 333.000. Entre 1894 i 1923, van ser també víctimes d'aquest mecanisme d'extermini 1.500.000 d'armenis i 700.000 assiris.

L'estat turc nega haver perpetrat cap genocidi contra aquestes poblacions afirmant que van ser pèrdues de vides humanes dins d'un context de guerra i culpant a Grècia de tergiversar la història i de fer polítiques d'instigació a l'odi contra el poble turc.

L'INTERCANVI DE POBLACIONS

El final de la guerra greco-turca (1919-1922) i de les aspiracions irredemptistes de Grècia per recuperar els territoris de l'Àsia menor culmina amb la firma del Tractat de Pau de Lausana, el 24 de juliol de 1923, en el que Grècia i Turquia acorden l'intercanvi de poblacions, que obliga als grecs ortodoxes de Turquia i als musulmans de Grècia a abandonar els seus territoris nats i adquirir la ciutadania del país de destí. L'acord no es basava ni en la llengua ni en el grup ètnic, només en la identitat religiosa.

El nombre de desplaçats fins a Grècia, comptant tota l'Anatòlia, va sumar un milió i mig de persones i, aproximadament, quatre-cents mil musulmans que vivien en territori grec van desplaçar-se en sentit contrari (De Cabo, 2005:147).

L'ASSENTAMENT

A la dècada de 1920, l'estat grec s'enfrontava a la necessitat d'integrar dins de la seva estructura social entre 1.250.000 i 1.400.000 refugiats (Hirschon, 1989:37), un 20% de la població grega total. En el cens de població de 1928 el nombre de refugiats és menor (1.221.849 refugiats) a causa de la mortalitat extremadament alta durant els anys posteriors a l'expatriació (Vergeti, 1992:79). Aproximadament tres quartes parts es van instal·lar al nord de Grècia.

Amb l'ajut de la Societat de Nacions es va crear una comissió per l'assentament dels refugiats (RSC), encarregada d'assignar els fons disponibles i proporcionar parcel·les de terra, *insums* agrícoles, bestiar i allotjament. També se'ls va concedir la ciutadania grega.

Després de l'expulsió forçosa dels musulmans⁹, la RSC va dividir les grans propietats dels terratinents musulmans (*Chiftliks*) en petites parcel·les que es repartien entre els refugiats (Murard&Sakalli, 2018:7). També es van requisar propietats que els autòctons havien ocupat després de l'expulsió dels musulmans. Es calcula que un 10% de les propietats cedides als refugiats van ser expropiades a la població local.

4. MÚSICA, DANSES, PARAULES I RELATS

Analitzarem la identitat cultural com un fenomen dinàmic que s'actualitza constantment en relació amb el grup i amb el seu entorn social. El context històric, la ideologia predominant i les identificacions externes són els factors que expliquen aquestes transformacions.

LA MÚSICA

Amb la primera generació de refugiats, desembarca també tot un patrimoni cultural conservat i transmès principalment de forma oral durant segles. La tradició musical gravada en la ment i el cor de la primera generació es consolida en el nou espai progressivament. *“La música sempre ha estat un lloc de trobada, ara bé, els primers anys la vida era molt difícil, havien de treballar tant que no els hi quedaven forces, només a les festes, els casaments i aquestes coses (...) quan et trobes en mig d'una discussió, i ens agrada molt discutir, sempre pots dir: deixeu-ho estar home, millor anem a ballar o a escoltar el kementzé”* (Themí, 56 anys). Nostàlgia, espai comú, no conec a cap pontí que no s'identifiqui amb la seva música.

El kementzé o lira pòntica és un instrument de corda que es caracteritza per la seva forma d'ampolla amb un coll llarg i una caixa estreta i allargada. Es diu que la seva forma no ha canviat des de la seva primera aparició. El seu so i la manera de tocar tenen elements característics de la música bizantina. El nom, segons els

⁹ A l'annex a la pàg.: A4 trobareu el mapa etnogràfic de la Macedònia grega el 1915, amb la distribució de la població en grups ètnics-religiosos.

investigadors, probablement prové de la paraula persa "kamatsia" amb què es coneix la lira del nord de Pèrsia del segle X dC.

La música tradicional del Pont es pot dividir en dues grans categories, la destinada a ballar i la que no. Aquesta darrera té com a funció acompanyar la poesia popular i inclou un gran repertori de cançons de temàtica variada (cançons d'amor, necrològiques, sobre la natura, religioses, mitològiques, per casaments, nades i cançons patriòtiques). Normalment té un ritme irregular i lent de 5/8 que s'interpreta segons l'estètica de la comarca i les preferències de l'intèrpret (Marmaridis, 2015:14). És precisament en aquest ritme i en el so característic del *kementzé*, on es fonamenta el relat sobre l'antiguitat de la cultura pòntica, portadora d'una música amb característiques del Bizanci però que connecta també amb les colònies gregues d'Àsia Menor de l'Antiguitat, emmarcant així la identitat pòntica dins del paraigües de l'hel·lenisme, en un discurs que emfatitza la riquesa cultural que van aportar els refugiats.

"No hi havia ningú aquí a Grècia que sabés res, eren tots pastors, fins i tot la λουκουμια (dolços) van venir de Constantinoble. Els amics del meu pare eren pòntics i tots eren gent formada. A Atenes no hi havia res, mestres, artistes, actors, cantants, músics, tots van venir d'Àsia menor, les millors universitats del món estaven a Constantinoble aleshores" (Sabas, 86 anys).

DANSES

En el camp de les danses folklòriques trobem el mateix discurs d'autenticitat i ancestralitat que estableix una connexió ininterrompuda entre el present i els temps antics de l'hel·lenisme. Es tracta d'una manera d'inserir-se dins del discurs de continuïtat irrompible que connecta la identitat dels grecs moderns amb el seu passat clàssic (Herzfeld 1982: 119, a Zografou 2007:6) per fins i tot qüestionar-lo, reivindicant amb orgull que la cultura pòntica està tan relacionada amb l'hel·lenisme com la grega, o potser fins i tot més. Aquest vincle, a més d'incorporar-los històricament i políticament a la nació grega, neutralitza el relat dels grecs autòctons que acusen les primeres generacions pòntiques de ser llavors turques, anomenant-

los “*τουρκομερίτες*” i “*γιαουρτοβαφτισμένοι*”¹⁰ i posant en dubte que siguin grecs autèntics.

Cal tenir en compte que a mitjans del segle XX aquestes danses havien de competir amb la resta de danses folklòriques gregues, que juntament amb les cançons tradicionals, s'utilitzaven àmpliament per enfortir la consciència nacional.

Actualment ja no s'ensenyen danses regionals a les escoles, però entre els anys 60-80, eren part de l'assignatura de gimnàstica i tenien una forta presència a la televisió: *“a mi no m'ha interessat mai això de les danses folklòriques, de fet a casa no ballava ningú, només el meu pare les poques vegades que anava a un casament ponti (...) ara bé, cada diumenge abans de dinar miraven un programa folklòric que ensenyava les danses dels diferents pobles grecs i això va durar anys(...) quan era petit vaig viure l'època en què estava de moda la cultura americana, el rock i això, el tema folklòric ens semblava “molt de poble” però les meves cosines sí que ballaven, els hi anava més aquest tema perquè elles van anar a la universitat i donaven un altre valor a aquestes coses”* (Themis, 56 anys).

LES PARAULES

A l'inrevés que amb les danses, la llengua dels grecs pòntics ha vist disminuir el seu ús progressivament. Si en les dues primeres generacions la seva funció era preponderantment comunicativa, en la tercera té un component fortament emocional. En tots els casos la família immediata és la principal font d'aprenentatge, però a mesura que han anat desapareixent les primeres generacions, el seu ús ha anat també disminuint. En l'actualitat, l'aprenentatge sovint neix de l'esforç personal, a través de fonts musicals i cançons o preguntant a la gent gran. És comuna la preocupació per la seva conservació i la voluntat de seguir utilitzant-la (Konstantinidou & Kyridis, 2014: 628-629), però és habitual que a partir de les

¹⁰ Amb aquests noms anomenaven als refugiats provinents del Pont i d'Àsia Menor. *Τουρκομερίτες* significa nascut en terres turques i *Γιαουρτοβαφτισμένοι* batejat amb iogurt, en els dos casos es posa en dubte la pertinença a la cultura grega. També se'ls anomenava, i era més despectiu, *τουρκοσποροι* que significa llavor de turc.

terceres generacions l'entenguin però no la parlin. Segons els resultats de l'enquesta només un 18,9% parla *pondiakà* però el 40,5% diu que l'entén prou bé.

Aquest fet es repeteix en algunes regions del Pont actual on encara s'utilitza, en l'àmbit familiar, entre comunitats musulmanes que la tenien com a llengua materna (*romaïka* en turc). Es creu que molts d'aquests parlants són descendents dels cristians ortodoxes convertits a l'islam durant el període otomà.

Considerat un dialecte del grec koiné¹¹, forma popular del grec antic, es va conformar durant el període bizantí tardà (Mackridge, 1991: 335-336). Aquesta llengua és, en gran part, incomprendible pels parlants del grec modern, ja que tot i sorgir d'una mateixa font, el grec clàssic, han evolucionat en direccions diferents durant els darrers dos mil anys en l'àmbit fonològic, morfològic, sintàctic i en el vocabulari. (Macridge a Tursun 2019:12-16)

Es donen també diferències segons la zona geogràfica (Grècia, Turquia, antiga URSS), donant-se la paradoxa que el grec pòntic que conserva més trets del grec antic és el parlat per comunitats musulmanes.

ELS RELATS

Durant els anys trenta neix el *Centre d'Estudis de l'Àsia Menor*¹², que té com a objectius principals la investigació i la recopilació dels relats orals dels grecs de l'Anatòlia i documentar la seva presència en tota aquesta àrea geogràfica. Però serà en la dècada dels vuitanta quan apareixen més reculls biogràfics, recopilacions de contes tradicionals, faules i mites, i força treballs etnogràfics.

El 1985 neix el Centre d'Estudis Pòntics a Atenes, i un any més tard s'inaugura una delegació a Tessalònica. Des d'aquí es demana identificar i redefinir el problema pòntic: *"al poble pòntic se li va negar el dret a existir, el dret al respecte de la seva identitat nacional i cultural, el dret a mantenir la possessió pacífica del seu territori"*, insistint a unir esforços perquè el genocidi sigui reconegut en l'àmbit internacional i

¹¹ Altres noms que rep són grec alexandrí, grec hel·lenístic, grec comú o grec del Nou Testament. Va emergir en l'antiguitat postclàssica (entre el segle III aC al III dC).

¹² Centre for Asia Minor Studies: <http://en.kms.org.gr/Home.aspx> [05/09/20]

el govern turc condemnat com a continuador dels governs otomans i kemalistes (Xaralambidis&Fotiadis, 1987:9-11).

És també en la dècada dels vuitanta quan apareix el fenomen dels acudits sobre pontis. D'acudits que tenen com a protagonista un col·lectiu ètnic i el ridiculitzen n'hi ha a gairebé a tots els països, el curiós del cas és que el clixé utilitzat no coincideix amb cap de les característiques que identifiquen a aquest col·lectiu. La imatge del ponti com endarrerit i poc espavilat que es transmet entra en flagrant contradicció quan preguntes sobre aquest tema: *"Ximplats?, no que va, de curts no en tenen ni un pèl, són els més espavilats de tots! No saps els diners que han fet, deixa'ls estar els pontis!"* (Evi, 28 anys).

Circulen tres explicacions, els que ho veuen com un fenomen comú a tots els països i que igual que els hi ha tocat a ells podria haver estat qualsevol altre col·lectiu, els que ho llegeixen com una prova clara del racisme de la societat grega, i els que ho atribueixen a la difusió de la tradició teatral pòntica, força consolidada, especialitzada en personatges còmics i estereotipats i en satiritzar la seva pròpia cultura.¹³ *"Hi ha molt d'humor, molta tradició de riure's d'un mateix, en el teatre abunden els personatges que semblen curts però que a vegades són els més llestos de tots"* (Themí, 56 anys).

Darrerament el gran èxit de la sèrie d'Open TV¹⁴ *To Kokkino Potami* (El riu vermell) sobre el llibre de Xaris Tsirkinidis i dirigida per Manusos Manousakis, ha posat en actualitat el tema del genocidi. Aquest serial narra la història tràgica de dues famílies pòntiques a principis del segle XX. Estrenada el 2019, el darrer capítol va ser emès el juliol del 2020, s'ha convertit en sèrie de moda, tot i estar plegada de moments dramàtics fins a l'esgotament de la capacitat que un té d'entomar tragèdies.

¹³ Font: Pontos New. <http://www.pontos-news.gr/article/14863/xerete-pos-vgikan-ta-pontiaka-anekdota> [25/08/20].

¹⁴ Canal internacional de TV grega, és gratuït i propietat des del 2017 d' Ivan Savvidis, empresari multimilionari rus-grec amb arrels en el Pont. La seva empresa és també propietària del PAOK de Tessalònica. Creador de la Fundació Filantròpica del seu nom que finança projectes de recerca històrica sobre la cultura pòntica com per exemple la Càtedra d'estudis Pòntics de la universitat de Tessalònica.

“Ara tothom mira la sèrie aquesta, i saps què diuen? Per què l’estat no va escriure bé la nostra història perquè l’aprenuéssim com cal? I ara van i ens l’ensenyen per la tele amb aquesta sèrie. Que aprenguem la història mirant la tele volen? Malauradament, això també pot acabar sent bo” (Sabas, 86 anys).

És interessant remarcar la centralitat que la història té en la construcció d’aquesta identitat, si bé parlen majoritàriament de la *nostra* història, rarament es refereixen a la *nostra* cultura, sinó que utilitzen la tercera persona: *“No sé si evolucionarà [la cultura pòntica], però sens dubte no desapareixerà i cada generació continuarà els costums i tradicions dels grecs pòntics”* (Dimitra, 51-70 anys).

5. IDENTITAT I MEMÒRIA

Abordarem la identitat a partir de la relació que cada generació estableix amb la memòria i els relats, des de la idea que la memòria es construeix amb imatges i records que ordenem seguint una lògica que les dota de sentit.

Un relat que cal emmarcar perquè estigui en sintonia amb l’època i la ideologia dominant (Halbwachs, 2004:10). Aquest marc (*frame*), segons Goffman, designa els principis d’organització que governen els esdeveniments socials i la nostra participació subjectiva en ells (Goffman, 2006:11), i condiciona les possibilitats d’acció, els rols, les opcions culturals, socials i polítiques a les quals es té accés.

TRES GENERACIONS

Cal puntualitzar que la divisió en generacions és útil per analitzar com es transmet la identitat entre elles i serveix per delimitar etapes concretes, però les fronteres són difuses, perquè els refugiats van arribar a Grècia amb edats molt diferents, i un és fill, no només del seu pare i la seva mare, sinó també del seu temps.

SUBSISTIR AL PRESENT

o la memòria impedida

“Per evocar el passat en forma d’imatges, hom ha de poder abstreure’s de l’acció del present, s’ha de saber atorgar valor a l’inútil, s’ha de voler somniar” (Bergson, 1997:226, a Ricoeur 2003:63)

La primera generació s’identificava amb el Pont, el lloc on van néixer i per tant la seva pàtria. No era una qüestió emocional, ni una elecció personal, era una evidència, el lloc de naixement *era* el que atorgava la identitat pòntica i això no t’ho podia prendre ningú. El seu temps era el present, la seva prioritat intentar reconstruir la vida, però un cop instal·lats van començar a necessitar tornar: *“el meu pare volia anar al Pont, de fet als anys vuitanta, quan van obrir la frontera jo li vaig prometre que hi aniríem. Malauradament l’any següent va morir i ja no va poder ser”* (Sabas, 86 anys).

El trajecte fins a Grècia havia comportat canviar de nom diverses vegades, de romans o yaouri (infidels) en el Pont, a grecs pòntics a partir del tractat de Lausana, i ara, refugiats només trepitjar terres gregues, amb la identificació als ports, les quarantenes, el document d’identitat de refugiat o les visites al comitè de rehabilitació. Una categoria que es va estendre a tots els individus arribats a partir de 1914, fos fugint de les massacres o per motius de feina o estudis.

El silenci, la manca de memòria, no només neix de les experiències viscudes o de l’etiqueta de refugiats, sinó també de les estratègies polítiques greco-turques que opten per enterrar els fets passats. Aquests tres factors converteixen aquest passat en trauma i el fan incomunicable (Pollak 1989:56) fins i tot dins de l’àmbit familiar. Existeix una diferència clara entre els que van arribar de petits, molts d’ells orfes, i els que van arribar ja grans. Els segons, i concretament els homes, podien elaborar un relat sobre les seves peripècies per salvar la vida: *“El meu pare va marxar a les muntanyes amb els rebels, li havien pres la dona els turcs, no et pensis que no tenia motius. Un dia quan va baixar al poble sortí d’una dona turca que el va ajudar a escapar dels soldats. El va amagar dins del forn que encara fumejava, ja que acabava de fer pa. Els soldats no van mirar a dins del forn veient el fum, però el meu pare de poc que si queda allà dins, per sort se’n van anar aviat”*(Sabas, 86 anys).

Són freqüents les històries que expliquen la bona relació entre musulmans i cristians, tant al Pont com a Grècia, zones on vivien diferents ètnies barrejades com les flors en els camps (Liakos,2011:13). També a Grècia les batudes contra els musulmans eren freqüents: *“El meu avi no va voler participar-hi mai, de fet el van matar per això. Ell deia que això no era cosa del poble, que tots eren veïns i es coneixien, que era cosa dels polítics. Un dia va amagar un musulmà que buscaven per matar-lo sota un munt de palla en el camp on estava treballant, es va salvar. Cinquanta anys més tard, quan el meu avi ja era mort, va venir el fill des de Turquia a donar-nos les gràcies, va ser molt emotiu”* (Sabas, 86 anys).

Anècdotes que expliquen els fills, normalment conegudes a través d'altres familiars i no de manera directa, perquè durant aquells anys, la vida com a refugiat no permetia altra identitat moral que la de víctima, sense agència i sota sospita, no hi havia cap espai des d'on explicar el relat viscut.

Es van crear pobles nous, molts dels quals porten ara el nom de ciutats i pobles del Pont en honor als refugiats com en el cas d' Argirópolis:

“Li van canviar el nom als anys cinquanta, abans en deien Mavrotopos (terra negra) perquè era una terra pantanosa que quan s'assecava era dura i negra com el grafit. Terra de llapis en deien. El color negre prenia un to al·legòric: el negre treball substituïa la negra vida, i el destí també semblava realment negre (...) van haver de treballar molt per fer-la cultivable, una lluita esgotadora (...) els carros s'enfonsaven, l'aigua no era potable i patien la febre dels pantans [malària] (...) En lloc d'anar a la seva pàtria van acceptar portar la pàtria allà, amb els costums, les tradicions, el ball i la tragèdia, la nostàlgia i l'orgull”(Konstantinidou, 1991).

CONSTRUINT EL FUTUR

o la memòria imposada

La condició de refugiat és socialment hereditària, així no ens ha d'estranyar que la segona generació s'esforcés per eliminar les peculiaritats culturals i identificar-se plenament amb l'entorn grec, sentint les seves arrels pòntiques com un llosa que dificultava l'ascens social (Vergeti, 1992:87).

La situació econòmica depenia del lloc d'assentament *"El meu pare després de quatre anys havia fet molts diners amb el cultiu del tabac. Això ens deia la nostra mare, nosaltres en canvi érem fills de la guerra i aleshores sí que hi havia fam. Els refugiats no van fer cap mal a Grècia, la guerra sí que va fer un mal molt gran"* (Sabas, 86 anys).

El segle XX no va ser fàcil, l'ocupació alemanya durant la II Guerra Mundial va contribuir a difondre una consciència nacional englobant que permetia incorporar als grecs pòntics a les seves files. La guerra civil que va seguir establia una nova divisió entre dretes i esquerres que difuminava l'anterior entre autòctons i refugiats. La misèria i la fam posterior van conduir pobles sencers a emprendre el camí de l'emigració. *"Al nostre poble va marxar tothom, els meus pares van ser dels darrers, aleshores els pobres d'Alemanya eren els rics de Grècia"*(Elias, 54 anys).

L'estigma de refugiat desapareix progressivament com a element de marginació¹⁵, però s'incorporarà una nova identificació externa, la de migrant, aquesta no és exclusiva de les comunitats pòntiques, però també contribuirà a la pervivència d'aquesta identitat cultural, ara des de la diàspora. Moltes de les associacions culturals pòntiques que actualment es troben distribuïdes pel món neixen arran de les migracions d'aquests anys. La situació de migrant contribueix a la creació d'aquests espais on els fills poden aprendre la llengua, els balls o les músiques dels països d'origen. En l'actualitat, en trobem¹⁶ en països com Alemanya, Suïssa, Austràlia i EUA, els principals destins de les migracions de mitjans del segle XX. Les associacions culturals són fonamentals per cultivar i reforçar una identitat diferenciada respecte a la societat d'acollida (Voutira, 1997:120).

El silenci provocat pel pacte d'amistat greco-turc de 1930, vigent durant dècades (Vergeti, 1992:87) o la carta del president grec Venizelos demanant la nominació de Kemal Atatürk al premi Nobel de la Pau (1934) (Liakos, 2011:12) són exemples de l'amnèsia social que reclama la construcció de la nació moderna¹⁷, o com diu Renan,

¹⁵ Desapareix definitivament amb l'arribada massiva de refugiats pòntics provinents de l'URSS als anys 80, l'estigma recau ara sobre aquests col·lectius

¹⁶ <https://mavropouloskostas.wordpress.com/> [26/08/20]. També podeu consultar els mapes a l'annex amb les associacions culturals pòntiques existents en diferents països: A6-A7

¹⁷ Que tan bé sintetitza Renan quan diu: "L'oblit, i jo diria fins i tot l'error històric són un factor essencial de la creació d'una nació" (Renan,1982:7-8)

interpretar malament la pròpia història forma part de ser una nació (Renan, 1882: 7-8, a Hobsbawm, 1991:20). Aquest silenci desembocarà en una crisi cultural i històrica, que no derivarà en una oposició franca entre Estat i minoria, però sí en una memòria en disputa (Pollak, 1989:20) que generarà resistències.

A finals de la dècada de 1980 neix la reivindicació "del dret a la diferència". La identitat es vincula al reconeixement dels fets ocorreguts a principis de segle. És revelador que la història de l'hel·lenisme pontià no fos inclosa en l'educació secundària fins al 1982. Grècia reconeix aquests fets l'any 1994, amb l'aprovació de la llei 2193/94 que estableix el dia 19 de maig com a dia de la memòria del genocidi grec. Aquest mateix dia Turquia celebra l'inici de la guerra de la independència que culminarà en la construcció de la nació turca moderna. Alguns estats (EUA, Austràlia, Canadà, Xipre, Suècia...) sí que han reconegut el genocidi grec.

Ser pòntic és per ells ara un afegit que suma dins de la identitat grega, o com diu el meu entrevistat en preguntar-li si se sent grec: *"Què si som grecs? I tant, dues vegades grecs perquè som grecs i pòntics"* (Elias, 54 anys).

RECONSTRUIR EL PASSAT

El deute de memòria

"Recordar és tenir un record o anar a cercar-lo" (Ricoeur, 2003:20).

La identitat en la tercera generació es fonamenta en el retorn a les arrels familiars a partir de dues emocions: un sentiment d'orgull que s'apropia de característiques concretes: l'honor, la capacitat de treball, la lleialtat amb els seus... i la connexió emocional amb els fets traumàtics viscuts per la primera generació: *"Cal que es reconegui el genocidi pontià en memòria dels que van perdre injustament la vida s'ha de preservar la memòria històrica"* (Anastasia, entre 51-70 anys).

És una identitat imbricada amb altres identitats o identificacions: europeu, grec, migrant transnacional o ciutadà del món: *"jo em sento primer de tot europeu, després grec pòntic i també una mica alemany, encara que ara visqui a Grècia, vaig marxar de petit a Alemanya, així que no em veuen ni d'aquí ni d'allà, a tota arreu sóc de fora"* (Elias, 54 anys).

El nou model espaciotemporal fruit de la mobilitat actual no impedeix que aquesta identitat sigui possible, la diferència és que ara es presenta fragmentada, mòbil i fonamentada en l'elecció personal (Hiernaux, 2005:14-15). No implica una manera determinada de viure ni un espai geogràfic concret. Es pot focalitzar en un lloc: *“Ara ja no resideixo al poble de forma permanent, és com la meva segona residència, però quan hi vaig sento que estic amb la meva gent, que per fi sóc al meu lloc”* (Elias, 54 anys), o en un interval temporal com l'estiu, alimentat pel retorn de les famílies migrants als pobles d'origen.

Ser emigrant o foraster és en aquest cas una etiqueta que cal superar. Participar de les festes, el ball a la plaça del poble en una nit d'estiu, és el ritual on mostrar que segueixes formant part del grup i diferenciar-te dels estrangers i turistes. Les festes són camps performatius que estructuraven i s'estructuren seguint patrons d'inclusió i exclusió (Zografou, 2007:3) i estableixen aquí una relació entre la identitat pontiana, la identitat hel·lènica i la identitat transnacional.

És un vincle que trien expressar a través de la música, la dansa, l'interès per la història o a partir de reivindicacions de justícia històrica o activisme en contra de qualsevol classe de genocidi, en tots els casos, contribuint a la reconstrucció de la memòria col·lectiva amputada. Aquest vincle amb la primera generació implica una obligació de memòria, transmetre el record dels que ens van precedir i amb els que ens sentim en deute (Ricoeur, 2003:120). Quan la memòria heretada es construeix amb imatges sorgides de relats parcialment transmesos, mostra buits, que cal reomplir imaginant-los o dotant de significat el mateix silenci:

“A mi no em van explicar mai el que van passar, el que sí sé, és que un estiu en una festa, se'm va ocórrer posar un vídeo que m'havia passat un amic d'una associació cultural pòntica. Explicava una mica tota la història, amb imatges de pobles i de la gent amb els carros durant el viatge. No hi havia morts ni violència. Vaig pensar que els hi faria il·lusió, i ja saps com és, tothom assegut a la plaça... Poso el vídeo, i quan em giro, iaies plorant, avis plorant, no t'ho pots imaginar! Un drama. Jo no sé el que va passar, a mi no m'ho han explicat, però perquè aquella gent plorés d'aquella manera després de més de mig segle, devia ser una cosa molt grossa”(Elias, 54 anys).

PRESENT I FUTUR

Les dades recollides a partir de l'enquesta ens permeten reflexionar sobre com viuen aquesta identitat en el present i com veuen el futur d'aquesta cultura els grecs en l'actualitat:

"Finalmente, ¿quiénes somos? ¿Los europeos de Oriente o los orientales de Europa? ¿Los desarrollados del Sur, o los subdesarrollados del Norte? Los descendientes directos de los aqueos, o la confusión de Babel?" (Dimou,2012:42)

CARACTERÍSTIQUES I IDENTIFICACIONS

A la qüestió sobre quins atributs o característiques consideren més representatius d'aquesta identitat, la resposta més freqüent ha estat la que inclou la família, la religió i la capacitat de treball, tres valors referents d'aquesta cultura. En segon lloc trobem la solidaritat entre ells, l'honor i la perseverança, i amb molt menys consens, un conjunt de característiques com l'orgull, la pàtria, la tradició, l'idioma, les danses, la música... Característiques negatives que tradicionalment s'associen amb aquesta cultura com la tossuderia o l'exageració només apareixen en dues de les respostes.

Quant a la valoració que fan de les següents identificacions¹⁸: pòntic, grec, europeu, occidental o ciutadà del món i en quina se senten més representats, el 50% valoren per damunt de tot la identitat grega, cal tenir en compte que un 30% dels enquestats no tenen arrels pòntiques, en segon lloc trobem la identitat pòntica i la identificació com a ciutadà del món que reben la màxima puntuació del 34,4% i el 30,6% dels enquestats respectivament. Menys valorades la identificació com europeus amb un 27,3% i cultura occidental amb només un 17,2%.

¹⁸ Trobareu els gràfics corresponents a l'annex pàg.:A22-A25

FUTUR

Sobre com veuen el futur d'aquesta identitat hi ha qui pensa que la realitat del present ja no permet mantenir aquesta distinció: *"s'han integrat amb la resta i adopten la cultura del país on viuen"* (Georgia, +70 anys), o no li veuen recorregut: *"No té futur, cap de nosaltres pot dir que és només ponti o vlaka o sarakatsani"*¹⁹ etc..."(Dimitris, 36-50 anys). Però sí que creuen que les tradicions perduraran: *"Crec que les tradicions, dialecte, música, celebracions, genocidi, menjar, etc. seguiran sent populars com una gran activitat entre els membres de la comunitat pòntica"*(Dafni, 36-50 anys) Altres pensen que seran només aquestes pràctiques culturals les que es mantindran: *"Les tradicions disminueixen. El principal punt de referència seran les danses pontianes. Voldria, de fet, el reconeixement internacional del genocidi pontià, així com la difusió i el desenvolupament del dialecte pòntic"*(Ioannis, 36-50 anys).

El reconeixement del genocidi i la demanda d'una memòria històrica són els temes més recurrents.

MEMÒRIA HISTÒRICA

El 90% de les respostes diuen conèixer la història d'aquesta cultura i del genocidi, així com haver-se assabentat del centenari celebrat el 2019. Consideren la memòria històrica una demanda vital per la continuïtat de la cultura pòntica: *"La nostra història és la que ens defineix. Els pontians són una societat activa i transmeten la seva cultura de generació en generació. El dialecte pòntic té vint-i-cinc segles d'existència. No s'ha d'oblidar res. Tampoc els errors dels governs de Grècia de llavors, que amb les seves accions equivocades tenen enormes responsabilitats en el desarrelament dels grecs del Pont"*(Jeni, 51-70 anys). El reconeixement històric obliga a fer inventari, a actualitzar el repertori, a consensuar-lo dins d'un camp de forces en perpetua reelaboració i en constant reajustament (Nora, 2008:194). El coneixement del passat és el que permet construir el futur: *"Molts savis han dit que coneixent el*

¹⁹ Diferents ètnies gregues

passat pots predir i entendre el futur”(Cristos, 51-70 anys), i millorar-lo: “*Cal preservar la memòria històrica per evitar catàstrofes similars en la raça humana*” (Anastasia, 51-70 anys).

Amb la reivindicació d’una memòria històrica s’obre un espai de memòria compartida on es defineixen els símbols i significats que formen part d’aquesta identitat en el present i es recrea un nosaltres que es posiciona culturalment o políticament. El caràcter contemporani de la memòria explica aquesta naturalesa política, les memòries en disputa, els records “compromesos” poden revifar lluites, reivindicar injustícies històriques o desacreditar a l’adversari (Iglesias, 2020:119). Les tensions en les relacions greco-turques de l’actualitat, la repressió contra el poble kurd, o les darreres polèmiques que la política provocadora d’Erdogan genera amb la conversió a l’islam d’elements patrimonials simbòlics com l’església de Santa Sofia, són alguns dels elements del present que prenen sentit des del passat, i que fan reviure situacions anteriors de confrontació.

No és casual que en els últims anys s’hagin multiplicat els actes de reconeixement del genocidi a Grècia, que proliferin els monuments i els símbols memorístics que recorden aquests fets coincidint amb l’augment de les tensions amb la veïna Turquia i les proclames nacionalistes d’Erdogan. Aquest inventari d’imatges viscudes, heretades o imaginades tan sols s’ordena si són capaces de dotar de sentit el present, de legitimar les interpretacions actuals i les posicions polítiques dels diferents grups socials (Iglesias 2020:107). El concepte d’identitat reflecteix el comportament d’un grup social que comparteix una memòria col·lectiva comuna i una cosmovisió relativament homogènia i com assenyala Barth, és en les fronteres amb la resta de grups on aquesta es fa més evident i on es consolida (Barth, 1976:17 a Hiernaux 2005:11).

L’etnicitat o la nacionalitat, que en grec s’expressa amb el mateix concepte *ethnikós* són identifications simbòliques construïdes a partir de processos dinàmics en els quals es negocien els seus continguts i es delimiten les fronteres, la selecció de les característiques sempre estan en relació amb les condicions històriques que fan que aquestes tinguin un significat polític i social en el present (Deltsou, 2000: 32).

6. CONCLUSIONS

“Me quedo perplejo por el inquietante espectáculo que dan el exceso de memoria aquí, el exceso de olvido allá, por no hablar de la influencia de las conmemoraciones y de los abusos de memoria y de olvido” (Ricoeur, 2003:13).

En la construcció i la supervivència de la identitat pòntica els fets traumàtics de principis de segle marquen un punt d'inflexió en una cultura que des de mitjans del segle XIX s'havia desenvolupat com una identitat diferenciada emmarcada dins de l'hel·lenisme.

A l'arribada a Grècia, el passat hel·lènic comú els permetia la incorporació dins de la nació grega i esvaïa els recels entre els autòctons que la condició de refugiat comportava. La conservació de la diferència s'activa com un mecanisme de resistència quan la identitat viscuda i la memòria col·lectiva de la primera generació es veuen ignorades i neutralitzades sota l'etiqueta de refugiat.

En els pobles i ciutats del nord de Grècia, els nous assentaments recreen i re-signifiquen la seva identitat amb la conservació dels elements culturals propis, però adaptant els significats a les diferents èpoques, i vinculant-se amb diverses comunitats imaginàries: l'hel·lenisme, la comunitat pan-pòntica de la diàspora, l'uropeisme o les comunitats transnacionals. Diferents marcs mentals on aixoplugar-se i des d'on reivindicar el dret a la particularitat. Les identifications externes, les condicions socials i històriques determinen els valors o característiques escollits per diferenciar-se com a grup.

Si la primera generació es focalitza en el present, en reviure la pàtria a la qual molts esperen retornar, la segona es prepara per al futur i cerca l'ascens social per alliberar-se de l'estigma heretat de refugiat. La postguerra i la fam van dur a pobles sencers a emprendre el camí de l'emigració. Les comunitats d'emigrants pòntics ara s'afegeixen a les ja existents històricament en la diàspora. La proliferació de centres culturals en països com Alemanya, Austràlia o EUA, es convertiran en la xarxa de transmissió entre l'antiga *consciència nacional* de principis del segle XX i la *consciència cultural* actual.

Serà la tercera generació la que desenterrí el passat i s'enfrontí als fenòmens d'amnèsia social i a les llacunes històriques existents. Una diferència clara entre les tres generacions és la base a partir de la qual aquesta identitat es consolida. En la primera generació depenia exclusivament del lloc geogràfic on havies nascut, això et definia com a pòntic. En la segona, en canvi, depèn dels teus vincles familiars, la identitat dels teus pares és el que acaba construint la teva, però d'identificar-se només com a pòntic, es passa a identificar-se com a grec-pòntic.

En la tercera generació la identitat és fràgil, un cop les víctimes ja han desaparegut, la memòria ja no és vivencial sinó heretada, quan aquesta és a més incompleta, pot semblar més un acte de nostàlgia que de justícia. Però els relats de la pàtria ara absent, ara ignorada i finalment perduda, conformen un espai fèrtil de memòria que porta imbricada una herència i un deute, i el deute de memòria és fer justícia (Ricoeur, 2003:120). És una identitat fragmentada, desancorada (Hiernaux, 2005:15) i que neix de l'elecció, no ve donada, però no és un refugi o com diu Hiernaux una màscara, citant a Maffesoli (Maffesoli, 2007:235 a Hiernaux, 2005:15), usada desesperadament per amagar la immensa soledat d'un espai buit de sentit, sinó més aviat un barret que guardes a l'armari quan ja no és necessari.

El tret característic d'aquesta cultura i que es pot resseguir al llarg de les tres generacions és l'estreta relació amb la història, sigui per defensar l'antiguitat de les seves pràctiques culturals i fer-les valdre o per reivindicar el reconeixement del genocidi i fer justícia a les víctimes. Sempre amb un discurs pessimista sobre el futur, s'endinsen en el passat per assegurar-se el present. Aquest és el secret de la seva pervivència: quan es furga en el passat, quan es reivindica una memòria ignorada, s'obre un camp d'acció present i futur que com els somnis, caldrà elaborar a partir de les petjades emmagatzemades del passat (Goffman, 2006: 120).

Marta Marin-Domine a *Fugir era el més bell que teníem* (Club Editor, Barcelona, 2019), una novel·la sobre l'exili i la vida errant, desenvolupa la idea que *som el record dels altres*, perquè la nostra identitat del present es fonamenta en la memòria construïda amb els records, heretats o viscuts, dels nostres pares, avis, etc. i ve a dir que, estiguis on estiguis, sempre el teu país, el teu lloc, acaba sent aquesta memòria.

És una frase ambigua, ja que també la podríem interpretar en sentit futur com que no som res més que els records que de nosaltres resten en els altres. Però si admetem que l'equació és memòria heretada + memòria viscuda = identitat en el present, quan es neguen els fets històrics viscuts per una generació, les següents es veuen obligades a recrear, imaginar o reivindicar aquests fets, no com un deute, sinó com una necessitat imprescindible per construir la seva identitat present perquè contra l'oblit l'única opció possible que els queda és resistir.

BIBLIOGRAFIA

- ANDERSON, B. (1993) [1983]. *Comunidades imaginadas: reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo*. México: Fondo de Cultura Económica.
- BARTH, F. (1976). *Los grupos étnicos y sus fronteras*, 197 (6). México: Fondo de Cultura Económica.
- BERGSON, H. (2020). *Matière et mémoire*. République des Lettres.
- BRYER, A. (1991). "The Pontiac Greeks before the Diaspora". *Journal of Refugee Studies*, 4(4):315-334
- CLOGG, R. (1998). *Historia de Grecia*. Cambridge University Press.
- DE CABO, I. (2005). *Turquía, Grecia y Chipre: historia del Mediterráneo oriental*. Barcelona: Universitat de Barcelona
- DELTSOU, E. (2000). "Tourists", "Russian-Pontics", and "Native Greeks": Identity Politics in a Village in Northern Greece. *Anthropological Journal on European Cultures*, 9(2), 31-51.
- DIMOU, N. (2012) [1975]. *La desgracia de ser griego*. Barcelona: Anagrama.
- GOFFMAN, E. (2006). *Frame Analysis: Los marcos de la experiencia*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, Siglo XXI
- HALBWACHS, M., & Díaz, A. (1995). "Memoria colectiva y memoria històrica" *Reis*, (69), 209-219.
- HALBWACHS, M. (2004). *Los marcos sociales de la memoria*. Barcelona: Anthropos.

- HIERNAUX-NICOLAS, D. (2005). “¿Identidades móviles o movilidad sin identidad?. El individuo moderno en transformación”. *Revista de Geografía Norte Grande* 34:5-17.
- HIRSCHON, R. (1989) “Heirs of the Greek Catastrophe: The Social Life of Asia Minor Refugees in Piraeus”, Oxford.
- IGLESIAS, M. “Notas para una conceptualización de la “memoria afirmativa” de los movimientos sociales”. *Aproximaciones teóricas y conceptuales en estudios sobre cultura política, memoria y derechos humanos* :103-130
- KONSTANTINIDOU, N. (1991) *1922-1991 70 anys de la comunitat d'Argyroupolis*. Drama: Argyroupolis.
- KONSTANTINIDOU, Z. & KYRIDIS, A. (2014). “The Use of Pontic Dialect Today”. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(8), 627.

<http://www.richtmann.org/journal/index.php/mjss/article/view/2600>
- LIAKOS, A. (2011) Introducció. *To 1922 και οι Πρόσφυγες. Μια Νέα Ματιά*, Ekd. Nephelē 11-23.
- MACKRIDGE, P.(1991).”The pontic dialect: corrupt version of ancient greek”. *Journal of Refugee Studies*, 4(4) 335-339.
- MAFFESOLI, M. (2007). *En el crisol de las apariencias*. Mèxic: Siglo XXI.
- MARIN-DOMINE, M. (2019). *Fugir era el més bell que teníem*. Barcelona: Club Editor.
- ΜΑΡΜΑΡΙΔΗΣ, Σ. (2015) “Η παρατακτική τεχνοτροπία στην μουσική παράδοση του Πόντου, το παράδειγμα του Τικ”.

<http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4634/Marmaridis%20teliki%20ptyxiaki%20pdf.pdf?sequence=1>
- MURARD, E., & SAKALLI, S. O. (2018). “Mass refugee inflow and long-run prosperity: Lessons from the greek population resettlement”. IZA Discussion Paper No. 11613, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3209707>
- NORA, P. (2008). *Pierre Nora en Les lieux de mémoire*. Montevideo: Trilce.
- POLLAK, M. (2006). *Memoria, olvido, silencio. La producción social de identidades frente a situaciones límite*, La Plata, Ediciones Al Margen.
- PUJADES, J. J. (1993). *Etnicidad: identidad cultural de los pueblos*. Madrid: Eudema, Ediciones de la Universidad Complutense..

- RICOEUR, P; NEIRA, A. (2003). *La memoria, la historia, el olvido*. Madrid: Editorial Trotta.
- SJÖBERG, E.J.,SALVANOU,E. (2020) *Η συγκρότηση της προσφυγικής μνήμης: Το παρελθόν ως ιστορία και πρακτική [The making of refugee memory: the past as history and practice]*. *Historein*, 19(1).
- TERRADES, I. (2004). “La contradicció entre identitat viva e identificació jurídic-polític”. *Quaderns de l’Institut Català d’Antropologia*, 20:63-79.
- TSIRKINIDI, X.(1993) *Επιτέλους τους ξεριζώσαμε. Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μ. Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία*. Θεσσαλονίκη: Σωματιου Παναγια Σουμελά.
- VERGETI, M. (1992). “Η ποντιακή ταυτότητα της τρίτης γενιάς”. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 9 :79-96.
- VOUTIRA, E. (1997). Population transfers and Resettlement Policies in Inter-war Europe: The case of Asia Minor Refugees in Macedonia from an International and National Perspective. In *Ourselves and Others; the development of a Greek Macedonian cultural identity since 1912*, (eds) P. Mackridge and E. Yannakakis, Oxford: Berg.
- XANTHOPOULOU-KYRIAKOU, A. (1991). “The diaspora of the greeks of the pontos: Historical background”. *Journal of Refugee Studies*, 4(4): 357-363.
- ΧΑΡΑΛΑΜΒΙΔΙΣ&ΦΟΤΙΑΔΙΣ(1987) *Πόντις, el dret a la memòria*. Atenes: Irodotos
- ZOGRAFOU, M. (2007). “The politics of dance: The incorporation of the pontic refugees in modern greek culture through the manipulation of dancing practices in a Northern Greek village. *Journal of Mediterranean Studies*, 17(1), 1-21.

ANNEX

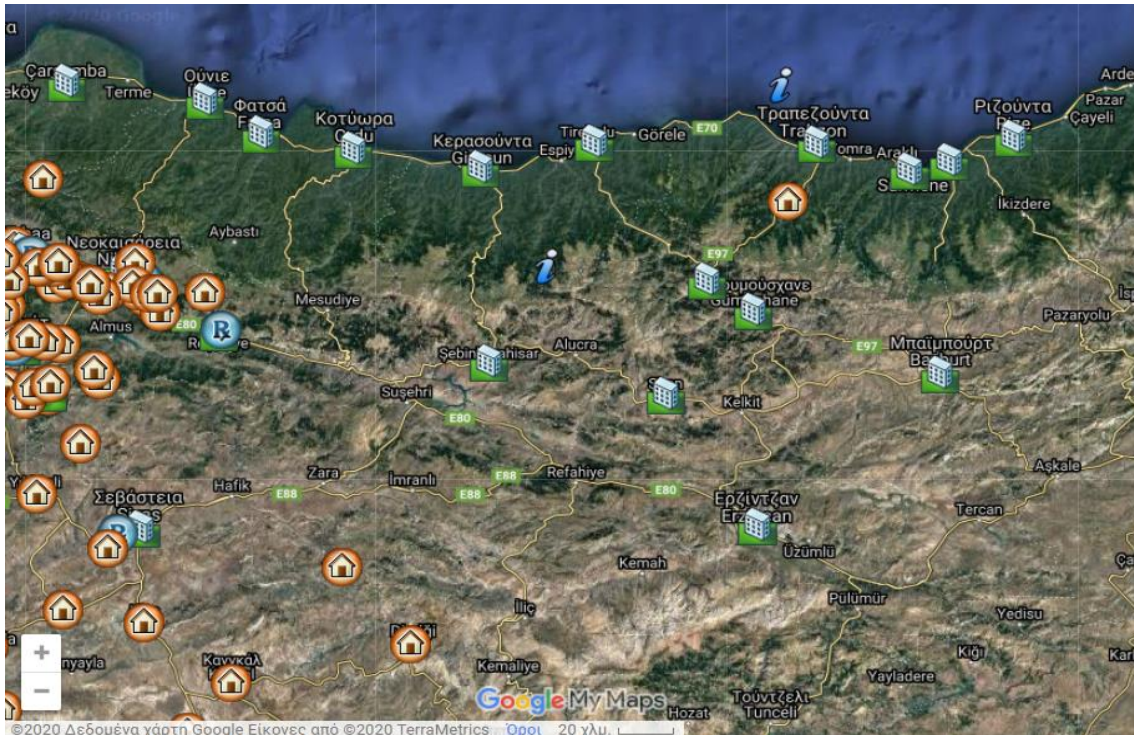
EL POBLE PÒNTIC, UNA MINORIA CULTURAL A EUROPA.
POBLE ERRANT O CULTURA EN RESISTÈNCIA?

Pilar Serrat Aymerich

Contingut:

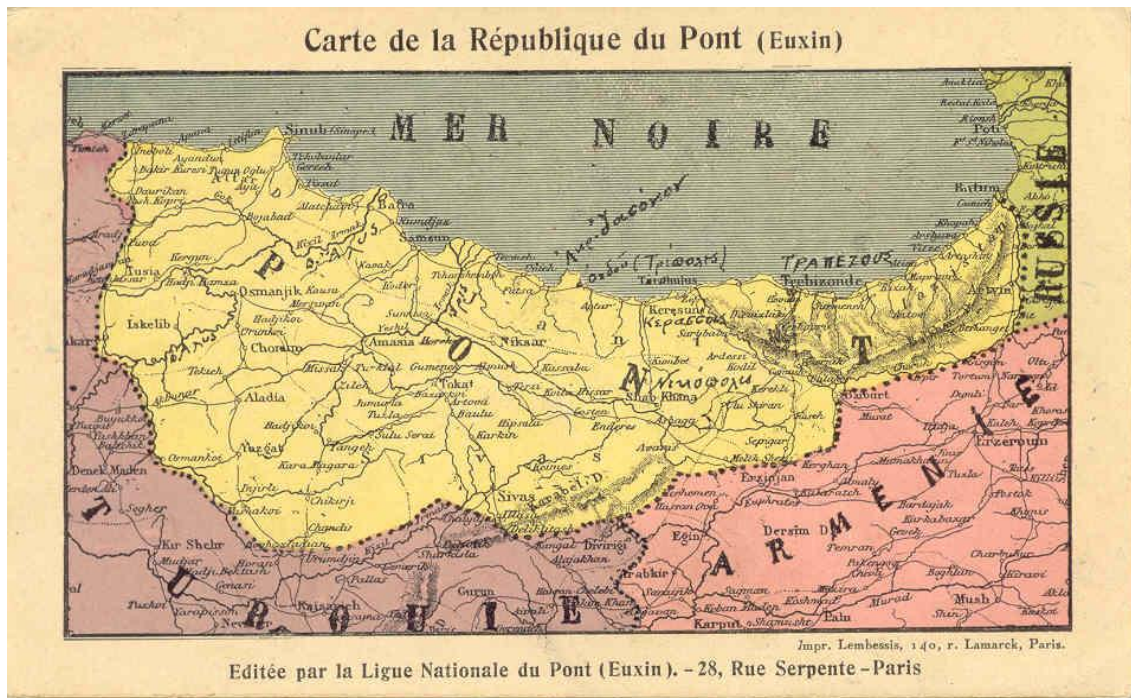
La regió del Pont en l'actualitat.....	3
Mapa de la República del Pont.....	3
Mapa etnogràfic de la Macedònia grega.....	4
La diàspora.....	5
Comunitats a la diàspora	6
Associacions culturals pòntiques al món	6
Alemanya	7
1917: situació de les minories cristianes a Turquia.....	8
Els rebels.....	9
La lliga nacional del pont	12
Konstantinos Konstantinidis (1856-1930)	13
El naixement d'una consciència nacional	14
1919-1923.....	17
Formulari: La identitat Pòntica avui (resum).....	18
1. Edat.....	19
2. Arrels Pòntiques	19
3. Parles grec pòntic?.....	20
4. Cançons i balls tradicionals	20
5. Associacions culturals pòntiques.....	21
6. Participació en esdeveniments culturals	21
7. Valors o atributs característics de la cultura pòntica:	22
8. Valoració de diferents identificacions amb les que es poden sentir representats :	22
9. Futur.....	25
Com creus que evolucionarà aquesta cultura? Quin futur és el futur que t'agradaria? ..	25
Penseu que és important transmetre la memòria històrica dels fets del genocidi pontià o, per contra que és millor oblidar les històries tristes del passat?	26

LA REGIÓ DEL PONT EN L'ACTUALITAT

Font: google maps [05/09/20]

MAPA DE LA REPÚBLICA DEL PONT

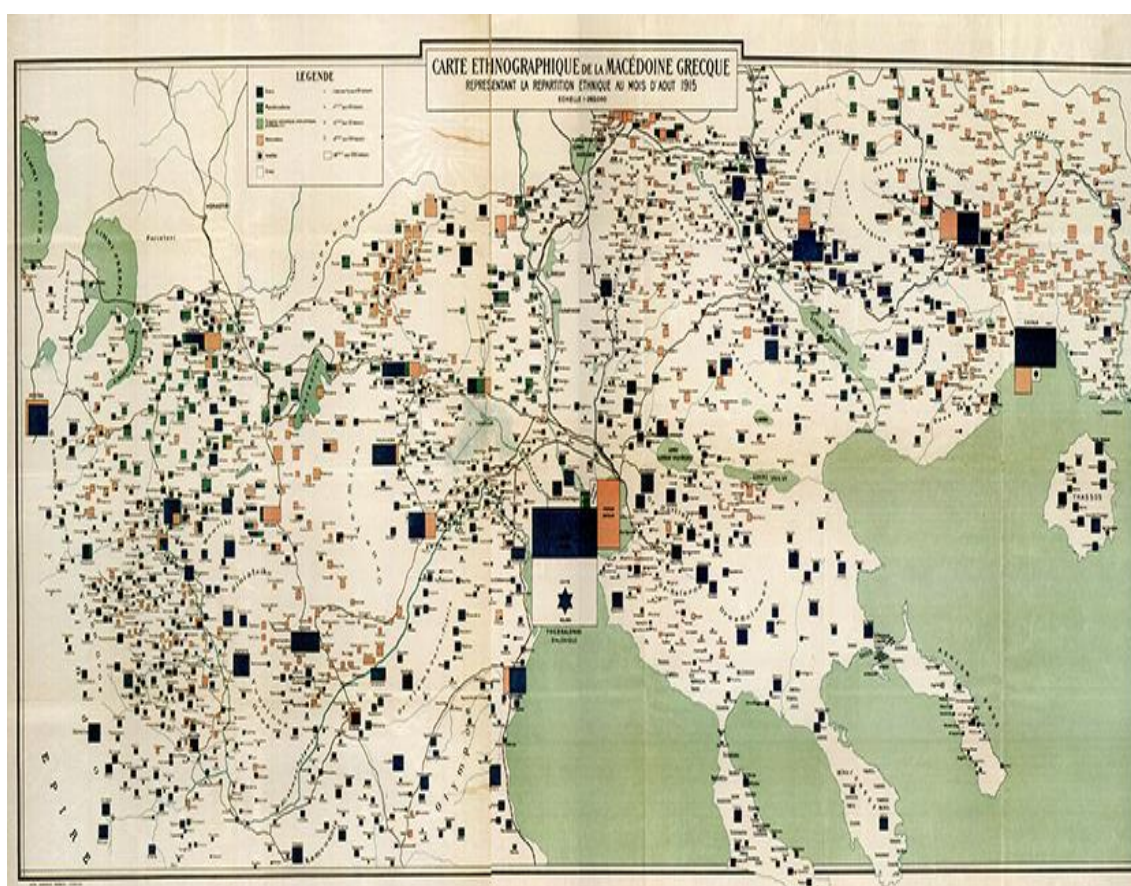
Font: <https://blogs.sch.gr/pontos2gymchrys/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83/>

MAPA ETNOGRÀFIC DE LA MACEDÒNIA GREGA

Presentació de la distribució ètnica l'agost de 1915

Distribució de la població per grups ètnics-religiosos de les localitats dels departaments de Drama, Florina, Halhidiki, Kavala, Kozani, Pella, Tessalònica i Serres.

El títol del mapa diu: “Carte ethnographique de la Macedoine Grecque: presentant la repartition ethnique au mois d’aout 1915 ”

Font: Elie Murardy & Seyhun Orcan Sakalliz (2019), *Mass Refugee Inflow and Long-run Prosperity: Lessons from the Greek Population Resettlement*

LA DIÀSPORA

Els grecs, juntament amb els jueus i els armenis conformen els tres principals pobles del món pels quals errar ha format part de l'essència de la seva identitat. (Xanthopoulou-Kyriakou,1991:357).

Exemples d'aquesta mobilitat són els diversos fluxos migratoris que van protagonitzar al llarg del segle XIX. Només entre 1829 i 1882 es calcula que uns 100.000 grecs pòntics van migrar cap al sud de Rússia, especialment a la zona del Caucas. La fugida més gran d'aquest segle es produeix en finalitzar la guerra russo-turca (1828-1829) quan es calcula que una cinquena part de la població grega va seguir les tropes russes en retirada davant el terror a les represàlies de les autoritats otomanes. Aquests corrents es desacceleren a finals del segle XIX, en part gràcies a britànics i francesos que inicien gestions amb el gran visir otomà per millorar les condicions de vida de les poblacions cristianes i controlar aquests moviments demogràfics. Els interessos d'aquestes dues potències europees en la ruta comercial a través de Trebisonda, Erzurum i la franja interior que connectava el mar negre amb Pèrsia, requerien les poblacions gregues que controlaven les àrees de transport, béns i serveis d'aquestes zones (Xanthopoulou-Kyriakou,1991:360-362). Tot i la desacceleració, treballadors, especialment de l'àmbit de la construcció, van seguir instal·lant-se en territori rus però mantenint els vincles amb els llocs d'origen, especialment gràcies al sistema educatiu compartit amb la zona del Pont. El sistema educatiu comú i centralitzat és el vincle ideològic entre les comunitats ortodoxes de la diàspora i la nació grega. L'educació, basada en l'estudi de l'idioma grec i dels clàssics, instal·larà les bases per un reclutament voluntari en les files de la comunitat imaginada de l'hel·lenisme, cultivant el somni d'un nou Imperi Oriental al llarg de tot el segle XIX i les primeres dècades del XX. La catàstrofe d'Àsia menor el 1922 marca el final d'aquest somni, i serà la darrera visió unificada de la nació grega. (Voutira 1991:407)

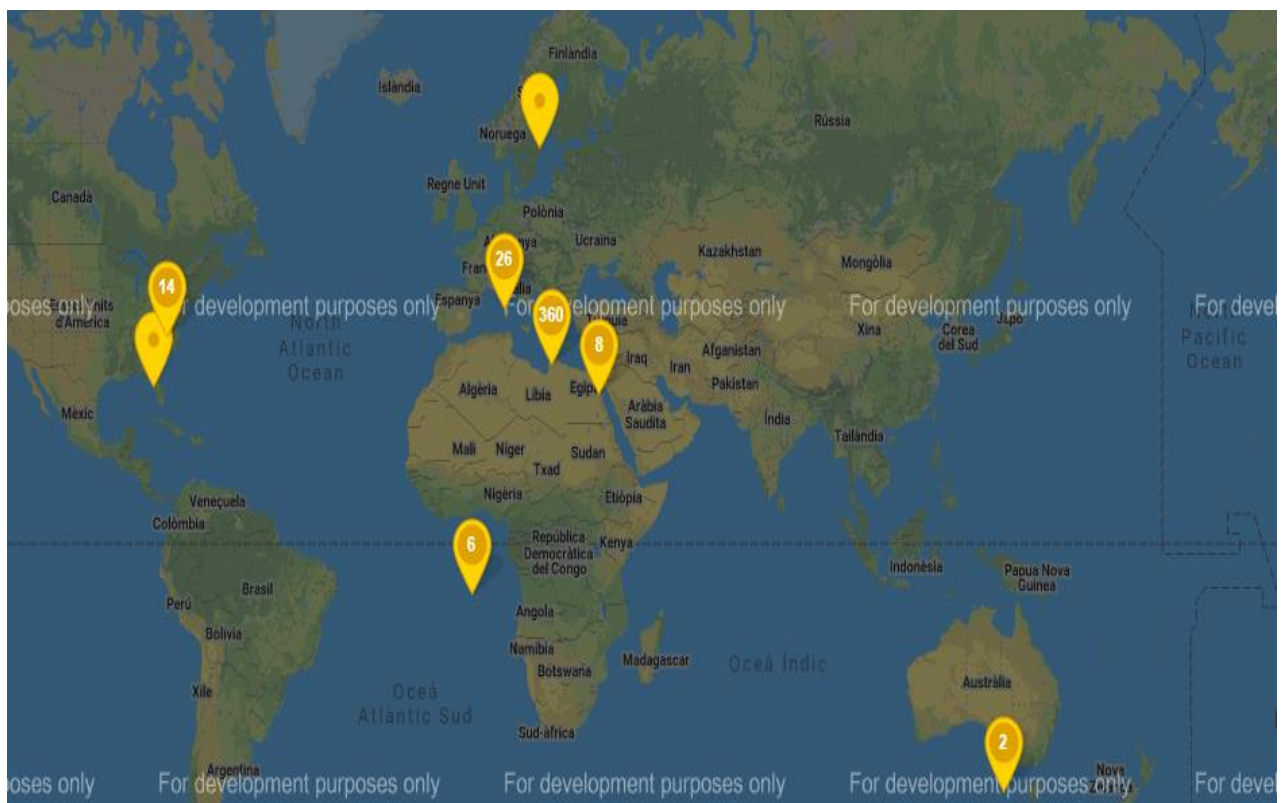
L'arribada de la I Guerra Mundial atura el desenvolupament d'aquestes zones. A finals de 1917, la retirada de les tropes russes porta de nou a uns 80.000 grecs a abandonar les seves cases per seguir a les tropes en retirada.

Les persecucions de les poblacions ortodoxes s'estendran també a les zones russes. Uns 20.000 grecs procedents de les zones frontereres de Kars travessen gairebé tota Geòrgia per arribar al port de Batum on seran embarcats com a refugiats cap a Grècia.

COMUNITATS A LA DIÀSPORA

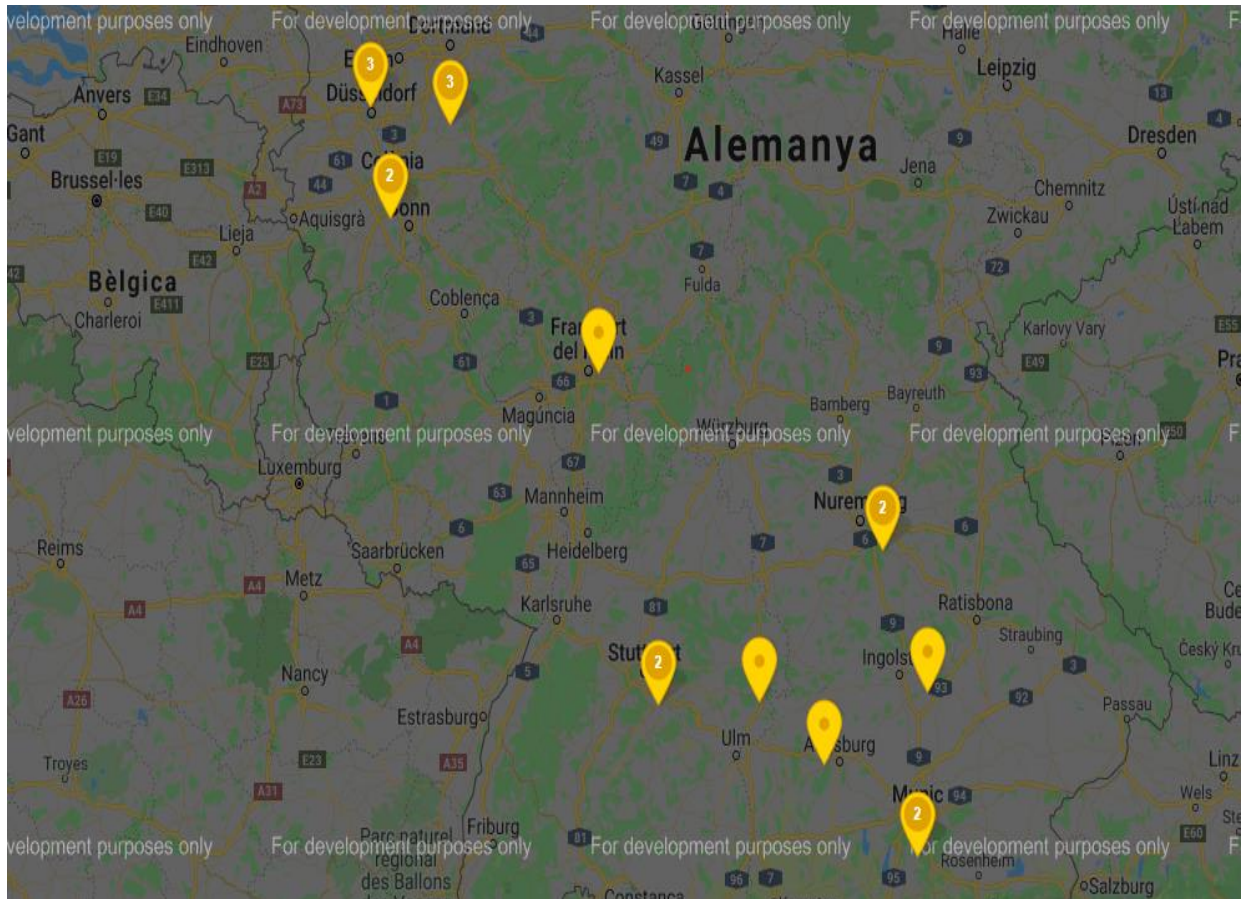
Font: <http://www.pontos-news.gr/clubs>

Associacions culturals pòntiques al món

La major part de les associacions culturals pòntiques es concentren a Grècia, però també en trobem a Xipre, Canadà, Belgrad i especialment en els països que més fluxos de migració grega han tingut històricament: Alemanya, Austràlia i els EUA.

Alemanya

1917: SITUACIÓ DE LES MINORIES CRISTIANES A TURQUIA

i la inacció de les potències europees davant d'aquesta situació

Le numéro : 0 fr. 15

La Méditerranée Orientale

REVUE BI-MENSUELLE Politique . Historique
Scientifique

J. H. Barmé

ORGANE RÉPUBLICAIN INDÉPENDANT

Directeur-Rédacteur en chef : D. P. SÉMÉLAS	ABONNEMENT Un An..... 12 fr.	Rédacteur de la Politique locale : V. BARBET
RÉDACTION 49, rue de Malte, Paris	N° 14 20 Octobre 1917	ADMINISTRATION 18, rue Poissonnière, Paris Tél. Gutenberg: 08-85

Aux nations libérales et démocratiques

(Suite)

Le démembrement de la Turquie, comme solution préconisée à la question d'Orient, n'est pas une affaire facile à réaliser.

Les intérêts complexes et contradictoires des différentes Nations européennes, sans compter la résistance des Turcs, sont les principaux agents, qui depuis des siècles, s'opposent à toute solution radicale de la question d'Orient.

Comme solution à chacune des périodes tragiques où la tyrannie turque mettait en émoi les nations, un congrès paneuropéen était convoqué, prometteur éternel de la solution définitive de la question d'Orient.

Les Turcs étaient mis au pilori et supposé comme définitivement condamnés.

Mais la diplomatie sournoise des Ottomans, a eu toujours raison, non seulement des diplomates, mais même des omnipotents de l'Europe.

Devrons-nous rappeler les différents congrès de 1673, 1780, 1840, 1877, qui ne réussirent à faire autre chose qu'à obtenir des promesses illusoires sur la liberté des cultes dans l'Empire ottoman ?

Bref, depuis 1897 la Turquie, malgré sa victoire théorique sur les Grecs, a commencé à dépérir considérablement.

Les nommés Jeunes-Turcs, amas d'hommes jeunes et vieux, exaltés, à ouïr leurs propres discours, décidèrent de régénérer la nation turque, et consolider l'empire en Orient.

Nous ne nous arrêterons pas aux détails de la révolution de 1909. Les Jeunes-Turcs pour obtenir

les faveurs européennes, parlèrent de *constitution* et de *démocratie*, il faut en convenir, l'Europe entière fut la dupe de cette bande de massacreurs d'innocents.

Un seul homme a compris alors, le jeu des Jeunes Turcs, et il n'a pas été dupe de leurs grands gestes et paroles colossales.

Cet homme était le Patriarche Joachim qui, à l'occasion des conflits sur les privilèges des patriarchats, a dit ce qu'il en pensait à un rédacteur du journal *la Turquie* (septembre 1909).

La suite de l'histoire sur la Constitution turque nous est connue.

Elle débuta par les massacres d'Adana et elle continua par les massacres d'Aivali et tant d'autres massacres, que nous ne connaissons exactement, qu'après cette guerre.

Serait-il donc permis, après cette barbarie féroce, d'hésiter sur le sort futur de l'empire des Turcs ?

Les nations libérales et démocratiques auxquelles j'adresse ce long mémoire seront-elles de nouveau les dupes de la duplicité, de la sournoiserie de la Turquie sanguinaire ?

J'espère que non !

Que l'intérêt ne soit plus entre ces nations, cause du martyr séculaire des peuples opprimés de l'Orient.

Que l'intérêt cesse de se confondre et de se masquer derrière les grandes idées inspirées par l'évolution des hommes civilisés. *Que l'intérêt subsiste sans dominer la liberté des nations.*

MEG. ATT.

ELS REBELS

Fonts:

- Pontos New <http://www.pontos-news.gr/timeline/109111/aytonomi-dimokratia-toy-pontoy-kinima>
- TSIRKINIDI, Χ.(1993) *Επιτέλους τους ξεριζώσαμε. Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μ. Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία.* Θεσσαλονίκη: Σωματιου Παναγια Σουμελά

De les poblacions hel·lèniques de l'Anatòlia només els grecs del Pont van organitzar-se i desenvolupar una acció de guerrilla contra els crims i atrocitats turques i el desarmament massiu imposat per les autoritats a la població grega.

És obvi que el pretext per justificar les restriccions i la repressió com a mesures militars de precaució, atès que Turquia va participar en la primera guerra mundial 1914-1918 al costat d'Alemanya i Àustria i en contra de Grècia, amagava el seu veritable objectiu que no era cap altra que l'extermini massiu dels grecs.

Això seria aplicable a totes les zones de l'Anatòlia, tanmateix el Pont presenta les següents peculiaritats, d'una banda la distància que el separa del centre i la seva localització en la zona més profunda de l'est, i de l'altra, el fet que en el període kemalista de 1919 a 1923, no estava sota cap protecció, ni grega ni occidental, i es va veure exposat a la ràbia i al saqueig incansable de Kemal i Topal Osman, que reclamaven la seva part del botí en els desplaçaments, persecucions i el genocidi.

És precisament per això que la guerrilla neix al Pont com a força d'autodefensa i autoprotecció de l'hel·lenisme de la regió. Al cap i a la fi, el fet que el cos guerriller aparegui per primera vegada el 1914, amb l'inici de la guerra, es deu al fet que la necessitat d'autodefensa i protecció era cada cop més gran en aquell moment. De manera que si volem identificar les causes del moviment guerriller al Pont, trobarem que les seves arrels i inicis estan vinculats al començament de la Primera Guerra Mundial, que va imposar entre altres situacions anòmales, el reclutament general de la població masculina entre els 20 i els 60 anys.

L'any 1918 la mobilització general s'imposa i la repressió va en augment:

- L'eliminació forçada de les brigades
- La creació de grups de treballs on s'assassinaren centenars de soldats grecs en les condicions més inhumanes.
- Expropiacions de cases i botigues per a necessitats de la guerra
- Violència contra civils i dones i nens
- Treballs forçats
- Ocupació de cases i béns per part de refugiats musulmans procedents de països balcànics,
- Deportacions massives i terra endins
- Interrupció del transport amb Rússia, vital pel Pont

Abans del 1914 ja apareixen les primeres guerrilles informals, sobretot al Pont occidental. Entre 1912 i 1914 els pobles grecs de la regió de Samsounda s'omplen de refugiats turcs provinents dels Balcans que demanen instal·lar-se. El resultat és l'oposició armada dels grecs de la regió que a les ordres de Karavangelis proven d'impedir-ho.

A partir de 1918 les condicions es tornen més desfavorables i destructives. Sobretot després del desembarcament de l'exèrcit grec a Esmirna, el 2 de maig de 1919, la ràbia dels turcs i la mania de culpar als grecs del Pont de ser els aliats de l'Entesa davant la seva incapacitat inicial d'aturar l'avanç, va comportar que aquesta regió es convertís en el baluard de les bandes descontrolades de Topal Osman, patint les condicions més inhumanes del genocidi. Precisament aquestes condicions expliquen la necessitat des de l'inici i durant tota la guerra (1914-1918) de desenvolupar el moviment guerriller com a refugi i força de salvació.

Cal fer notar que la guerrilla va ser la principal força de defensa i acció dels grecs del Pont. En concret, la reacció contra la mobilització general va començar quan la mesura que permetia anul·lar el reclutament forçós mitjançant pagaments utilitzada pels rics i comerciants és abolida, i apareixen desertors i objectors de consciència que s'amaguen durant tota la guerra.

Per protegir-se els desertors fugen a Grècia, o a Rússia. Altres entren a formar part de grups guerrillers; Qualsevol que abandona l'exèrcit és perseguit, fins i tot els musulmans anti-kemalistes, i especialment els circassians i kurds, La lluita sistemàtica de la guerrilla comença el 1916 quan Trebisonda és ocupada per les forces russes i aquest cos guerriller és reforçat per aquestes que els hi proporcionen mitjans de transport, armes, etc.

Germanos Karavangelis, un dels que organitzaven els grups guerrillers pel rescat de la població civil, escriu a les seves memòries: "El 1916 es van iniciar les deportacions de grecs amb l'objectiu de fer-los morir de fam i de penúries. Els homes de les ciutats eren enviats lluny, cap a l'interior, aparentment a treballar, però la majoria morien per les dificultats i la febre tifoide. La deportació dels pobles aviat va començar. Les dones i els nens eren obligats a creuar muntanyes nevades al cor mateix de l'hivern (era gener), i van morir en sèrie a la carretera pel fred, la fam i les malalties".

C.-G. Constantinidès

C. G. CONSTANTINIDÈS,
Négociant à Marseille

Né à Trépizonde, établi à Marseille
depuis de nombreuses années
Initiateur principal du Mouvement Patriotique
des Hellènes du Pont.

La Protestation d'un Hellène ami de la France

5.000 francs aux victimes

A la suite de la lâche agression dont nos marins à Athènes ont été les héroïques victimes un des membres les plus sympathiques de la colonie hellénique de notre ville, M. C.-G. Constantinidès, vient d'adresser à M. le maire la lettre suivante :

Marseille, le 11 décembre 1916.

Monsieur le Maire,

J'ai été si profondément indigné et peiné dans mon cœur d'ami sincère et dévoué de la France, par les infâmes attentats d'Athènes contre les vaillants marins français, que je ne puis me retenir de vous dire cette indignation et d'essayer par un geste de sympathie de reconnaître les bienfaits de votre généreux pays à l'égard de ma patrie d'origine.

Marseillais d'adoption depuis plus de trente ans, je vous prie, Monsieur le Maire, de recevoir la somme de cinq mille francs que je vous remets ci-inclus, et que vous voudrez bien transmettre aux autorités maritimes pour être distribué aux marins victimes de la sauvage agression de l'entourage du roi indigne, et aux familles des marins lâchement tués.

Veuillez agréer, Monsieur le Maire, l'hommage de mon entier dévouement.

Signé : C.-G. CONSTANTINIDES.

M. le maire s'est empressé de transmettre cette lettre et la somme de 2.000 francs qui s'y trouvaient jointe à M. l'amiral Lefèvre, commandant la Marine à Marseille.

Le Petit Provençal (12 décembre 1916) :

Bulletin

de la

Ligue nationale du Pont

L'appel du grand patriote Pontois (1) souleva comme une vague les nobles enfants du Pont, à Paris MM. G. Alevard, A. Panouryas, A. Ephremidès prirent l'initiative et convoquant les plus fervents de cette idée, purent en très peu de temps former le premier noyau en France, pour agir en faveur de leurs revendications.

Jeunes, instruits et pleins de mérites, nous sommes convaincus qu'ils réussiraient à la tâche, appuyés et encouragés par leur grand compatriote M. C. G. Constantinidès.

Ligue nationale du Pont (Euxin) à Paris

Procès verbal de la première séance

Paris, le 1er octobre 1917.

Nous soussignés originaires du Pont et résidant à Paris, dans une réunion nous avons décidé la fondation d'une Société sous le nom distinctif de « Ligue Nationale du Pont ».

Le but de cette ligue est de revendiquer auprès des peuples libéraux nos droits nationaux, historiques et traditionnels, de secouer le joug qui opprime notre Nation depuis cinq siècles.

En même temps, nous nous sommes décidés d'obtenir par des moyens fermes, l'indépendance de notre patrie, sous un régime républicain.

Et ainsi gouvernés par nos propres moyens, pouvoir, nous aussi, participer à la Société des Nations.

Fondant aujourd'hui cette ligue, sous l'inspiration et l'encouragement du noble enfant du Pont, du grand compatriote M. C. G. Constantinidès de Marseille, nous avons cru de notre devoir à cette première réunion, rendre honneur à celui à qui appartient l'initiative, en le nommant *Grand protecteur* et *Président d'honneur* de la Ligue Nationale du Pont.

Certains, que les nations alliées et la France républicaine, verront favorablement la plus juste des revendications nationales, nous émettons nos très sincères souhaits, pour la victoire des Armées de la Liberté, et en présentant notre immense respect, envers leurs héros, morts pour la Patrie, nous passons à l'ordre du jour.

Signés les Fondateurs.

C. ALEVRAS, D. PERSIDES, S. VELISARIDES, U. TAVROPOULOS, A. PANOURYAS, D. PANOURYAS, P. MICHALIDES, ST PAPAPOULOS, A. EPHREMIDES, V. LAMBRIDES, H. KATSONIDES, V. PERSIDES.

(Suivent 40 autres signatures).

(1) Nous avons emprunté le terme *Pontois*, pour désigner dorénavant les originaires des contrées de l'ancien Empire du Pont situé au N.-E. de l'Asie Mineure, actuellement sous la domination turque.

Konstantinos Konstantinidis (1856-1930)

Font: Enciclopèdia de l'hel·lenisme pontià. Malliaris Educatio

Fill del famós capità Γιώρ Πασάς (Gior Pashás), alcalde de tota la vida de Kerasounta, la seva mare procedia de Trebisonda on va nèixer l'any 1856 i va passar la seva infantesa a Kerasounda, fins marxar adolescent a Atenes per continuar els seus estudis. Amb vint-i-dos anys marxa a Marsella a viure amb el seu oncle que es dedicava al comerç. El 1883, funda la seva empresa comercial convertint-se en el més gran importador d'avellanes de Marsella i de l'Europa occidental.

A partir de 1918, Konstantinidis es va convertir en el líder del moviment per a la independència de Pont i va dedicar esforços personals i sumes importants de diners a aquesta lluita. L'octubre de 1917, en el context de la revolució bolxevic a Rússia i la retirada de les forces russes del Pont, va enviar diverses cartes des de Marsella a la zona del Pont demanant que s'organitzessin i lluitessin per aquesta causa comuna. Al mateix temps, va fer una crida a les grans potències europees (Entesa) per crear un estat democràtic independent del Pont.

A més de ser un dels pioners del moviment per la independència, també va ser President del "Congrés Pamontià" celebrat a Marsella, del 22 de gener al 2 de febrer, de 1918.

Amb motiu d'aquest Congrés va enviar el següent telegrama al ministre d'Afers Exteriors de la Unió Soviètica, Leon Trotski:

"Accepteu una conferència convocada a Marsella amb ciutadans d'origen pòntic, a la que assistiran com a representants ciutadans residents als Estats Units, Suïssa, Anglaterra, Grècia, Egipte i tots els països d'Europa i Amèrica. El país hauria de poder prendre el seu destí, de manera que després de la retirada de les tropes russes no torni a quedar sota el domini turc. Volem crear una República independent, des de la frontera russa fins a Sinope, si us plau, interveui enèrgicament en aquest tema. Esperem el vostre suport eficaç, gràcies per endavant.

Per a la conferència, el president Konstantinos G. Konstantinidis".

Poc abans de morir el 1930, va cedir la seva gran biblioteca a la Universitat Aristòtil de Tessalònica. La seva mort es va produir el 30 de juny de 1930 a l'edat de 74 anys

Etudes historiques

Conscience Nationale

A l'occasion des revendications justes et équitables des Hellènes du Pont (Euxin), nous donnons ci-dessous le récit d'un conflit qui surgit il y a dix ans entre le Patriarcat Œcuménique et la Sublime Porte, au sujet de populations grecques perdues au fond de l'Asie Mineure et qui, tout en confessant publiquement la foi musulmane, sont demeurées fidèles au christianisme ; nous empruntons ce récit aux journaux grecs de l'époque.

La petite ville d'Ak-Dag se trouve dans une région écartée à l'est du vilayet d'Angora en Asie Mineure, non loin de Trébizonde. Elle est habitée par 600 familles orthodoxes, 700 arméniennes et 150 musulmanes. Cette petite ville ainsi que les 18 villages environnants dont les habitants sont exclusivement de race hellénique, fut fondée il y a deux siècles par des mineurs grecs venus là pour l'exploitation des mines d'argent.

Après la chute de l'Empire de Trébizonde aux mains de Mahomet le Conquérant, en 1461, plusieurs milliers de Grecs, pour échapper à l'extermination, furent contraints de se soumettre aux décrets des oppresseurs par lesquels il leur était interdit de professer la foi chrétienne, de parler la langue grecque (sous peine d'avoir la langue tranchée) et de porter un nom grec. Ils embrassèrent donc l'islamisme en apparence, prirent des noms turcs tels que Fuad, Ikhsan, Osman, etc., mais continuèrent pourtant à porter secrètement entre eux des noms chrétiens et à célébrer leur culte dans des chapelles creusées dans de profonds caveaux souterrains où les cierges brillaient devant les saintes icônes et où étaient célébrés dans le plus grand mystère les baptêmes, les mariages et les messes pour les morts. Cependant, lorsque, il y a soixante-dix ans, le sultan Abdul-Medjid accorda solennellement la liberté du culte pour tous les sujets de l'Empire, ces chrétiens cachés proclamèrent publiquement leur foi secrète et demandèrent à être officiellement reconnus comme chrétiens. Le gouvernement ottoman opposa, au début, quelque résistance et voulut persister à les soumettre comme musulmans à la loi de conscription ; pourtant, en 1854, après la guerre de Crimée, la Turquie fut forcée de céder et une commission fut nommée devant laquelle ces faux musulmans se présentèrent et furent inscrits sur les registres comme chrétiens sous des noms orthodoxes. En même temps, il leur fut accordé le droit de fonder des églises, d'avoir leurs prêtres et leurs écoles grecques.

Parmi ces chrétiens cachés, un certain nombre habitant des villages lointains perdus dans les montagnes n'avaient pu être avertis à temps du recensement effectué à Trébizonde ou ne purent s'y rendre pour différentes raisons. A cette catégorie appartenaient, entre autres, 600 chrétiens transplantés à Ak-Dag depuis 1830. Ceux-ci étaient mêlés à la population orthodoxe de cette ville ; bien que portant des noms turcs et servant dans l'armée, ils étaient demeurés fidèles à leur foi et attendaient l'occasion de se faire reconnaître eux aussi par les autorités. Cette occasion ne tarda pas à se présenter.

A peine la guerre Russo-Turque fut-elle terminée et le traité de Berlin signé, que ces chrétiens dont le nombre atteignait maintenant un millier d'individus formant 150 familles, proclamèrent en grande solennité leur qualité de chrétiens, répudièrent leurs noms turcs, refusèrent d'inscrire leurs enfants sur les registres sous des noms musulmans et les envoyèrent dans les écoles chrétiennes des trois paroisses de la ville. D'ailleurs, c'est dans ces paroisses que se trouvaient leurs demeures et non dans le quartier musulman où ils avaient toujours refusé d'habiter. Les autorités turques ne pouvant les inscrire comme musulmans et ne voulant pas, d'autre part, les mettre sur les registres des chrétiens, décidèrent de ne pas les inscrire du tout ; quelques pots de vin aidant, plusieurs de ces insoumis ayant de grosses fortunes et sachant s'en servir dans les cas urgents.

Les choses en étaient là lorsqu'en février 1884, sur la proposition du ministre de l'Intérieur, Mendouch Pacha, pour

des questions d'argent, ayant des griefs personnels contre certains notables parmi ces chrétiens d'Ak-Dag, une nouvelle tentative fut faite pour les inscrire comme musulmans. Ceux-ci cependant, malgré les pressions, les menaces et les arrestations, firent appel au Patriarcat.

Le Patriarche d'alors, Constantin V, étant intervenu immédiatement, réussit, après des démarches énergiques, à arrêter net ce nouvel essai de prosélytisme musulman ; le caïmacam de la province fut même déplacé pour avoir agi arbitrairement.

Trois ans plus tard, en avril 1902, pendant la deuxième année du patriarcat de Joachim III, ordre fut donné de nouveau à ces chrétiens de se faire inscrire comme musulmans, de retirer leurs enfants des écoles grecques et de les envoyer aux écoles turques, en même temps leurs actes de mariage et de fiançailles étaient déclarés illégaux. Ces propositions furent énergiquement repoussées et à la suite de ce refus d'obéissance, dix-neuf notables chrétiens furent arrêtés et dispersés dans les différentes prisons de la province. Depuis lors, malgré les efforts réitérés du Patriarcat, ce millier de Chrétiens — surnommés les Stavriotes parce qu'ils ont pour emblème le signe de la croix — restent sans état civil et ne cessent de clamer leurs droits en ajoutant qu'ils préfèrent mourir plutôt que de se convertir à l'islamisme. Mais le gouvernement ottoman s'est jusqu'à ce jour montré inflexible et ne prête l'oreille ni aux supplications des intéressés ni aux instances du Patriarcat. Les notables sont toujours emprisonnés dans de lointaines provinces. Les églises sont converties en mosquées et le ministre de l'Intérieur, dans sa réponse au Patriarche dont il renvoyait la note sous prétexte que le Patriarcat n'a pas droit d'intervention dans les questions regardant des Musulmans, ajoutait que les prisonniers devaient être reconnaissants de ce que l'on n'eût pas appliqué contre eux la loi du Chéri, qui décrète la condamnation à mort de tout renégat musulman.

Après ces témoignages, qui est-ce qui s'opposerait à la liberté et à l'indépendance d'un peuple, qui, malgré tous les maux, a la tenacité sublime, dans la conservation de sa conscience nationale.

Trébizonde

La seconde ville impériale des Commènes, où sont nés les poèmes du cycle de Digénis Acritas, comparables au Romancero espagnol, a maintenu jalousement les souvenirs de sa grandeur passée, son caractère hellénique. Il n'est pas de persécutions que les vaillantes populations grecques du Pont n'aient endurées pour conserver leur langue, il n'est pas de périls qu'ils n'aient bravés pour garder leur religion. Aussi l'histoire de l'Hellénisme du Pont est un long martyrologe à peine comparable à celui que la Papauté infligeait aux Vaudois.

Mais l'oppression, plus de quatre fois séculaire, tendant à détruire la race grecque, n'a eu d'autre résultat que d'affermir le sentiment hellénique. Trébizonde a été, depuis sa chute, survenue quelques années seulement après celle de Constantinople, un foyer d'hellénisme, qui a rayonné sur toutes les villes et villages grecs du Pont.

A son exemple, les plus petites communautés jusque dans les plus petits villages, entretenaient des écoles où l'on apprenait à lire le grec, dans quelques-unes à l'écrire. Cela suffisait pour rappeler les glorieuses origines, et l'enseignement s'améliorait à mesure que la persécution devenait moins intense. Mais ce n'est que depuis une quarantaine d'années que les écoles grecques, où furent intro-

duites de nouvelles méthodes d'enseignement, ont donné d'excellents résultats dans l'antique Pont.

C'est Trébizonde encore qui a donné l'exemple de la palingénésie scolaire. Les autres villes du Pont, Samsoun, Kerassonte, Ordou (l'ancienne Cotyoron) le suivirent et, peu à peu, les villes moins importantes et, dans la mesure de leurs moyens, les petites communautés perdues en quelque sorte au milieu des populations musulmanes.

Le Phrontistirion, comme on appelle le gymnase de Trébizonde, est, qu'on nous pardonne cette expression, devenue banale, un foyer de lumière. Il rivalise par le nombre de ses élèves, par la science et l'érudition de ses professeurs avec les meilleurs gymnases d'Athènes dont il copie d'ailleurs les programmes. Son éphorie (conseil de surveillance) est chargée en même temps de l'inspection des écoles primaires de la ville. Elle est composée, et cela lui donne une plus grande autorité, non seulement de lettrés, mais de tous les Hellènes de distinction de l'illustre cité.

C'est à l'éphorie qu'est due l'idée de la fondation, à côté du Phrontistirion, d'une grande école normale, qui sera organisée sur le modèle de celle d'Athènes,

pour fournir des instituteurs au Pont et aux autres régions grecques de l'Asie Mineure. Car on craint, non sans raison, que les Jeunes-Turcs ne finissent par faire voter une loi d'après laquelle les professeurs et instituteurs qui enseigneraient en Turquie devront être de nationalité ottomane. D'ici là, avec le délai qui sera accordé pour procéder au remplacement des instituteurs de nationalité étrangère, l'école normale de Trébizonde aura préparé le personnel enseignant nécessaire aux écoles du Pont.

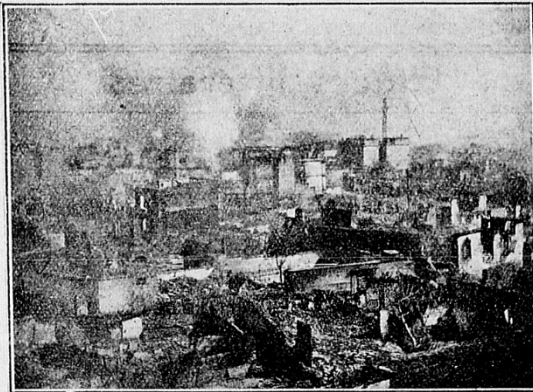
En même temps que l'école normale, on a créé une école professionnelle qui ouvre ses cours au commencement de l'année scolaire.

Les dépenses seront couvertes par les contributions personnelles des Grecs et par les intérêts de divers legs et donations dont la plupart sont déposés à la Banque Impériale de Russie.

Avant de quitter Trébizonde, dont l'exemple devrait être suivi par toutes les villes grecques de l'Asie Mineure, par celles bien entendu qui se seraient attardées sur la voie du progrès, disons qu'elle vient d'inaugurer son nouvel hôpital grec supérieurement aménagé et doté d'excellents praticiens.

Le Messager d'Athènes (1910)

ACTUALITÉ

L'incendie de Salonique

Le dernier Croissant

Le ^{xx}e siècle aura à enregistrer parmi les faits le plus mémorables et la fin du dernier Etat indépendant musulman, la Turquie. Cette guerre européenne est la pierre tombale du dernier Croissant !

En se mettant en ligne aux côtés des Empires du Centre et contre ses protecteurs de jadis, l'Angleterre et la France, les dirigeants turcs signèrent l'arrêt de mort de l'Empire Ottoman et du Khalifat !

Car en supposant même l'impossible, c'est-à-dire la victoire allemande, la Turquie sera toujours à la merci de Berlin et ne sera qu'un satellite de l'Empire allemand aussi bien économiquement que politiquement.

Il ne faut pas s'étonner que les ministres du Sultan Mehmed V. se soient tournés vers l'Allemagne. La mégalomanie d'Enver, Taaalat, Djémal Djavid et consorts, aspirait à plus

haut que au simple titre de ministre ou Sadirazam ! L'Allemagne en leur faisant miroiter une victoire éclatante à bref délai, leur promettait la constitution d'un Empire partant de la Crimée et allant jusqu'à Fez au Maroc et englobant le Caucase, l'Afghanistan, le Belouhistan, le Bouhara, la Perse, les Indes, l'Arabie, l'Egypte, la Tripolitaine, la Tunisie et l'Algérie, tout le monde musulman !

Tant d'Etats « sans maître » attirait ces « hommes d'Etat turcs » qui nourrissaient le secret espoir de devenir, après la victoire, des Vices-Rois héréditaires, comme en Egypte !

D'autre part, l'or allemand joua aussi un grand rôle ! Faalat, Enver et Djavid, furent largement rétribués par le banquier israélite von Wassermann, qui était venu à Constantinople pour créer soi-disant une Banque d'Emission, mais réellement venu pour distribuer de l'argent au gouvernement turc et qui, au bout de quelques jours, arriva à convaincre Djavid, « ce partisan et admirateur de la France » qui démissionna pour la forme, du Ministère des Fi-

nances, soi-disant pour ne pas être dans un Cabinet qui faisait la guerre à la France, mais de fait resta le grand trésorier des opérations financières jeunes turques.

Ce sont ces courbettes et cette indulgence des grandes puissances à l'égard de ces illettrés, aventuriers et chevaliers d'industrie depuis 1905, qui eurent comme résultat cette mégalomanie !

L'Europe entière ne cessa d'admirer cette révolution jeune-turque, où, comme toute effusion de sang, il n'y eut que celui des milliers de chrétiens.

Pas une seule des grandes Puissances ne voulut se rendre à l'évidence et voir la fausseté, l'incapacité et la mauvaise foi de ces gens !

Rien d'étonnant, par conséquent, que ces créatures ignobles aient fini par croire aux qualités qu'on leur faisait endosser.

Je vois Taalat au lendemain de son retour comme chef de la mission chargée de saluer le Tzar à Yalta, jubiler comme un enfant en s'écriant qu'il était aussi enfin, devenu « diplomate » par le fait d'avoir été reçu par le Tzar et s'être entretenu avec les ministres russes !

Je vois Enver, qu'au lendemain de la guerre balkanique, se donnait des airs de Napoléon pour avoir fait la « conquête d'Andrinople » évacuée par les Bulgares et avoir assassiné Nazim Pacha après avoir juré foi et soumission !

Je vois Djemal, le francophile, (!?) le jour même de son retour de France, quelque temps avant la déclaration de la guerre rendre un compte détaillé à Liman von Sanders, de tout ce qu'il a vu, constaté et appris par la bouche de certains zélés, pendant ses visites dans les établissements navals et militaires de la France et de ce que lui-même lui en avait dit, pendant ses visites dans les établissements navals et militaires de celui-ci au nom du Kaiser, pour les services rendus à la cause « commune ».

En ajoutant à cette mégalomanie, le chauvinisme et fanatisme turc, il est compréhensible que ces pseudo-hommes d'Etat étaient devenus des admirateurs « intéressés » de la Kultur teuton.

Pourtant avant l'entrée en guerre de la Turquie, une dernière porte de salut s'était offerte à celle-ci. Djavid avait obtenu en 1914 un emprunt important, 3/4 de milliard environ (dont les 500 millions furent versés au printemps 1914), de la France. Les sympathies des grandes puissances qui étaient ébranlées à un certain moment, venaient d'être de nouveau acquises à la Turquie, par suite de ses serments de reconnaissance, dévouement et ses regrets. L'Europe s'était encore une fois laissé prendre aux belles paroles turques.

Par l'octroi de différentes concessions de chemin de fer, Constantinople allait être reliée à tous les centres importants de l'Anatolie. La question Arménienne était réglée presque et il est hors de doute que l'avenir se présentait sous un jour favorable.

C'est alors que l'arrivée de la mission von Sanders vient brusquer tout. L'Allemagne avait décidé la guerre pour l'été. Elle avait déjà Enver de son côté et elle avait tout intérêt à préparer l'armée turque. Tout cela se passa sous les yeux des ambassadeurs de la France, de l'Angleterre et de la Russie.

La faiblesse de ces missions fut profitable aux Allemands. A chaque protestation des Alliés, des promesses vagues et à double sens étaient servies par les ministres turcs et les Ambassadeurs s'en retournaient tout heureux et remplis de promesses factices.

Survient la guerre européenne. La Turquie déclara sa neutralité solennellement ! Mais la mission militaire allemande restait à Constantinople et était renforcée même par l'arrivée d'autres officiers. Les travaux de préparations continuaient d'une façon fiévreuse ! Cette neutralité ne servait qu'à l'importation des munitions du matériel de guerre et à la concentration des troupes.

L'arrivée de « Goeben » et du « Beslau » déchira le voile et porta le coupet des turcs au comble. Alors commença l'ère de l'arrogance jusqu'à la déclaration de la guerre, par l'attaque des ports russes, de la part du « Goeben » et du « Breslau ». Un mois presque, avant cette attaque, l'Ambassadeur de Russie avait été informé du dit projet des Turco-Allemands, mais il refusa de prendre en sérieuse considération cette information et la qualifia même d'absurde, parce que, disait-il, il avait reçu des assurances formelles et répétées, ainsi que la parole d'honneur (!?) du Grand Vizir d'alors, le prince Saïd Halim Pacha, que la Turquie restera neutre jusqu'à la fin des hostilités.

Heureusement que tout cela est du passé ! Le présent est tout autre et l'avenir bien noir pour eux ! Aujourd'hui l'armée turque battue sur le front du Caucase, de la Syrie et de la Mésopotamie, se trouve dans une lamentable situation. Une action un peu vigoureuse de la part des Alliés et sa résistance sera pliée beaucoup plus vite qu'on ne peut s'en douter. La guerre européenne pourra prendre un com-

mencement de fin, justement par là où elle a pris naissance. Les épidémies font rage et la famine avec toutes ses tristes conséquences a fait depuis longtemps son apparition !

Les membres du Comité Jeune-Turc se sont enrichis sur le dos de la population, en s'arrogeant le monopole d'importation des matières de première nécessité ! Les ministres Taalat, Enver, Djavid, Djemal, touchent directement de l'Allemagne. Bedri, Midahit, Chankré, D. Nazim, Behaed-din Chakir et tutti quanti, rençoignent les chrétiens.

Devant cette situation, il n'y a rien d'étonnant que les dirigeants, voyant leur prochaine fin, cherchent à se sauver si toutefois ce sauvetage partiel est possible, en concluant la paix ! A cet effet leurs émissaires pullulent en Suisse !

Mais cette paix ne viendra pas, la défaite, oui ! Comme je le disais plus haut, le dernier croissant doit disparaître. La Turquie ne doit plus exister ! Il est inadmissible qu'une nation qui, durant cinq siècles, a fait preuve de tant d'incapacité et d'incompatibilité de devenir une nation civilisée, puisse survivre à cette guerre ! Le Turc n'a su que conquérir ! Jamais administrer et rendre la justice. Les opprimés avaient le choix de l'esclavage, du convertissement ou la pendaison.

Les Alliés, espérons-nous, n'auront plus ce bandeau d'idéalisme sur les yeux ! Ils doivent être d'accord entre eux, sur le sort mérité par la Turquie ! Il est impossible que la France et l'Angleterre, qui luttent vaillamment pour les principes de la Justice, de la Liberté et l'émancipation des peuples opprimés, puissent admettre l'existence de l'Empire turc, symbole de l'oppression et du barbarisme, qui durant cinq siècles déshonora l'humanité, fut une honte pour la civilisation, en massacrant des millions de chrétiens, en violant les femmes et en vendant les enfants comme des esclaves.

Non, plus d'indulgence pour les Turcs ! Pitié seulement pour les légions des martyrs, pour les massacrés.

Ce soi, ou tant de noble sang français, anglais et russe coulé, doit être affranchi de cette horde, digne descendant de Tamerlan, qu'on appelle turcs.

Quant aux Taalats, Envers, Djémals, Bedris, Djambolats, et leur mafia, une seule fin digne d'eux est possible, cette fin, c'est la potence ! Cette potence que l'âme de millions d'innocents massacrés cruellement réclament de leurs tombeaux.

F. Th.

Etudes littéraires

Les Opprimés

par PAUL PERRET

IV

L'OPPRIMÉ DE FOI

*Dieu seul est grand !
Dieu seul est bon ! Dieu seul est juste !
Et son pouvoir s'étend
Sans limite, infiniment,
Sur notre monde vétuste,
Hors de lui, pas de salut !
Tout est noir et immonde ;
Les richesses même de Golconde
Ne sont que de l'humus !*

*Comme acte d'idéal, de conduite et de foi,
Un enfant de vingt ans dont l'âme
Ne devrait pas souffrir suivant l'auguste loi
De bonheur immanent que trame
Des siècles de jadis aux siècles de demain
Le Destin
Plaint cet épithalame chrétien.*

*Vingt ans ! Printemps joyeux ! Aube nouvelle ! Aurore,
Age où le seul souci devrait être d'aimer
Où l'on donnerait tout (peut-être plus encore)
Pour un baiser de femme, un baiser parfumé.*

1919-1923

Entre 1919 i 1923, l'objectiu és la construcció nacional. Després del desembarcament a Esmirna el maig de 1919 totes les forces polítiques, l'església i les guerrilles dirigeixen les seves accions vers aquest objectiu. També l'hel·lenisme organitzat del sud de Rússia i el Caucas són actius en aquesta direcció.

Després del congrés Panpontic de Marsella, el gener de 1918, l'esforç s'encamina a constituir-se com una democràcia independent. Els guerrillers del Pont es mouen, d'ara endavant, en aquesta direcció constituint-se com una força armada dinàmica paral·lela a les mobilitzacions polítiques. El 25 de març de 1919 es constitueix el primer Consell Nacional, primer govern informal de la República Pòntica a Batum, Georgia. A Grècia, el 1919, el govern de Venizelos va afavorir la formació d'unitats militars voluntàries amb pontis residents a Grècia, a Atenes i Tessalònica. També va encarregar al coronel Dimitri Katheriotis que organitzés unitats de l'exèrcit regular al Pont després d'un primer contacte amb el comissari grec pòntic a Constantinoble.

La proposta de Katheriotis relacionada a la seva memòria *El tema del Pont*, preveia un desenvolupament favorable de la qüestió només si les tropes franceses i angleses desembarcaven al Pont, cosa que no va passar.

Les unitats de pontians de Constantinoble, Atenes i Tessalònica sota el comandament del major Tsakmakis Nikolaou es van dirigir cap a Esmirna a principis dels anys vint per unir-se a les forces gregues, però al cap de poc temps es van dissoldre.

Veien que les accions anteriors no havien resultat útils, el comitè dels pontians grecs d'Atenes va decidir enviar al Pont, per a un examen in situ, el tinent de reserva Chrysostomos Karaïskos el qual després de contactar amb els guerrillers i valorar la seva elevada tasca, va escriure i va enviar informes repetidament al govern grec, al Comitè pontià d'Atenes i a l'oficina de Constantinoble, demanant armes i diners només, ja que homes no calia. Això s'hauria pogut fer fàcilment però malauradament no se'ls va escoltar.

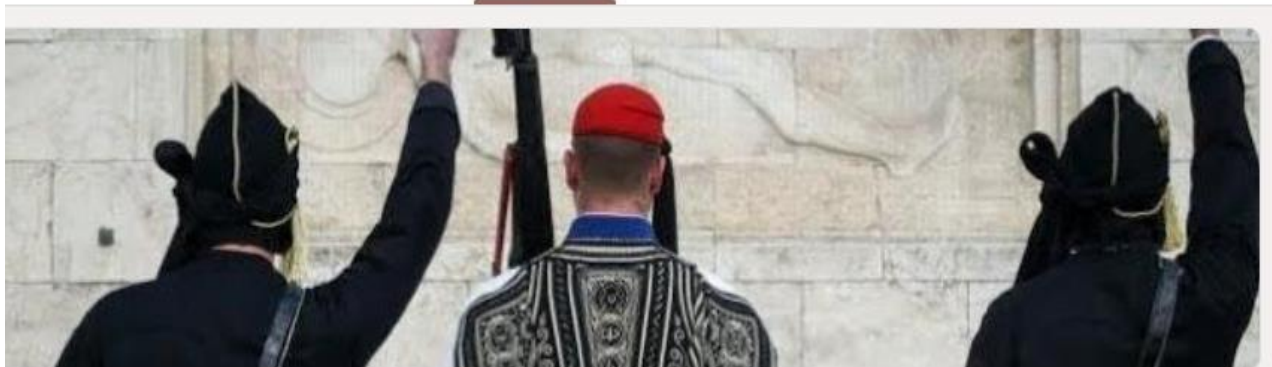
El curs i l'evolució dels fets, i la manca d'expectatives, arriben al seu final el 16 de gener de 1920 quan Venizelos envia un telegrama des de París al Consell Nacional Pòntic en el Caucas, amb el trist anunci que cap força està disposada a acceptar ordres d'un presumpte Estat del Pont.

Des d'aquell moment el Pont queda en mans de Déu i els guerrillers que no van aturar la seva protecció de la societat civil i no van entregar les armes fins a assegurar-se que es donaven les condicions de seguretat necessàries.

FORMULARI: LA IDENTITAT PÒNTICA AVUI (RESUM)

Nombre de respostes: 39

Preguntas Respuestas

Sección 1 de 4

La identitat pòntica avui

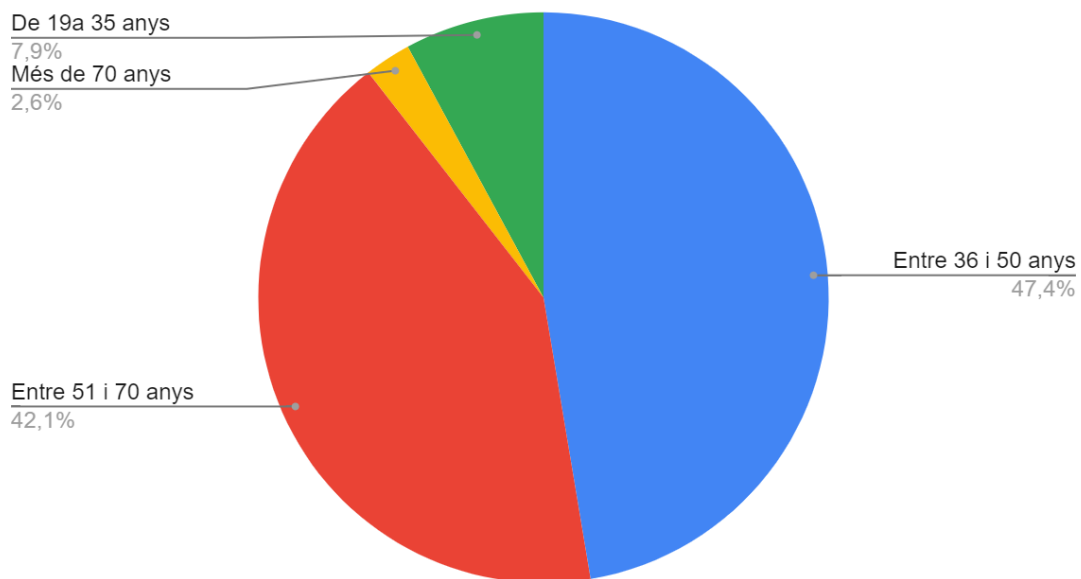

Aquesta enquesta vol analitzar quins són els mecanismes que permeten la supervivència de la cultura pòntica i com es construeix aquest sentiment de pertinença en el present.
L'objectiu d'aquesta investigació és recopilar informació sobre com i per què sobreviu aquesta identitat cultural i com s'articula amb la resta de identitats en les quals es poden sentir representats els grecs actualment.

1. EDAT

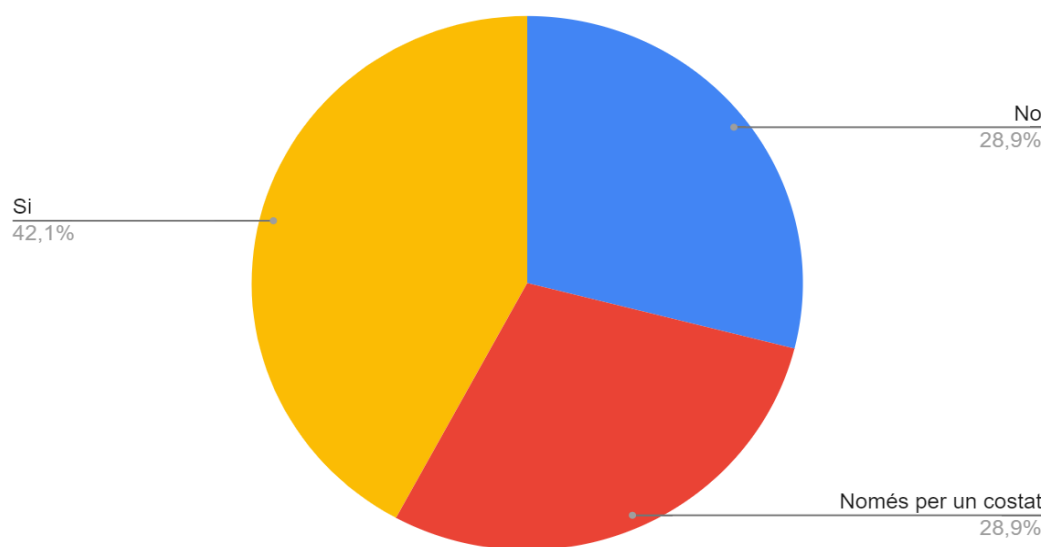
El 89,5% de les respostes són d'individus entre 36 i 70 anys

Edad

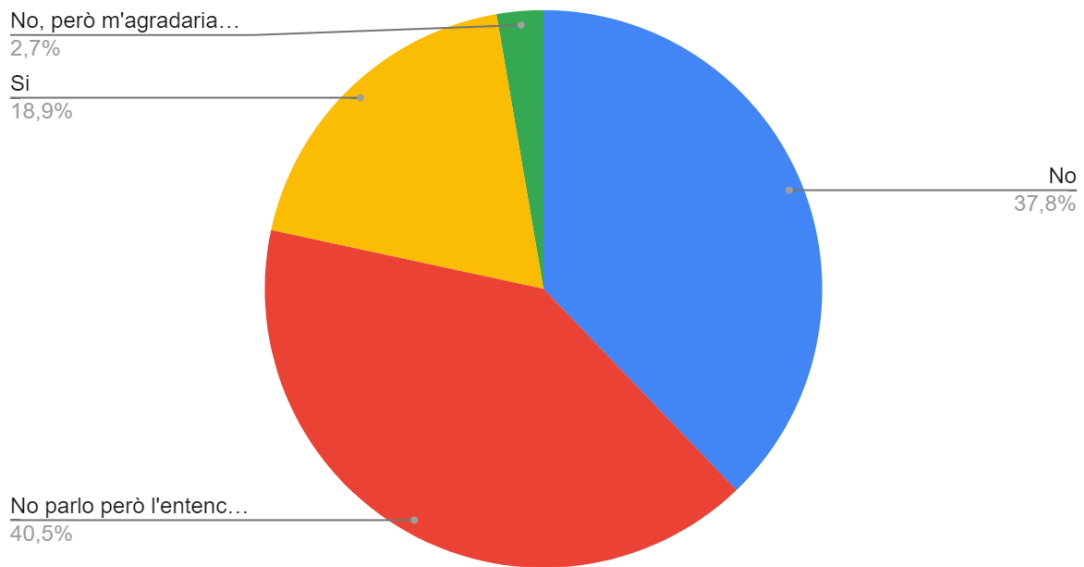
2. ARRELS PÒNTIQUES

La teva família prové del Pont?

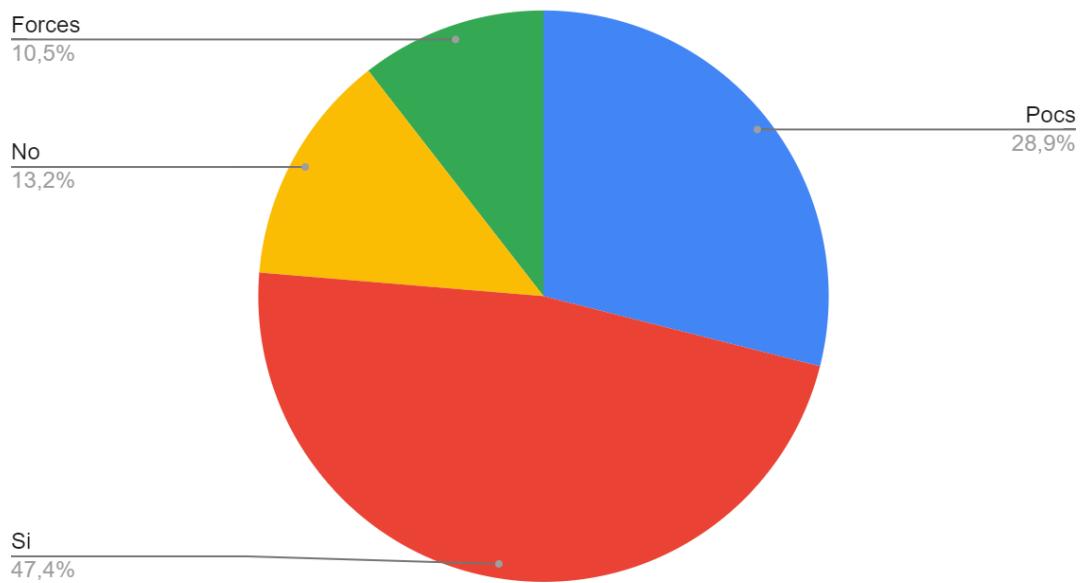
3. PARLES GREC PÒNTIC?

Parles pontiakà?

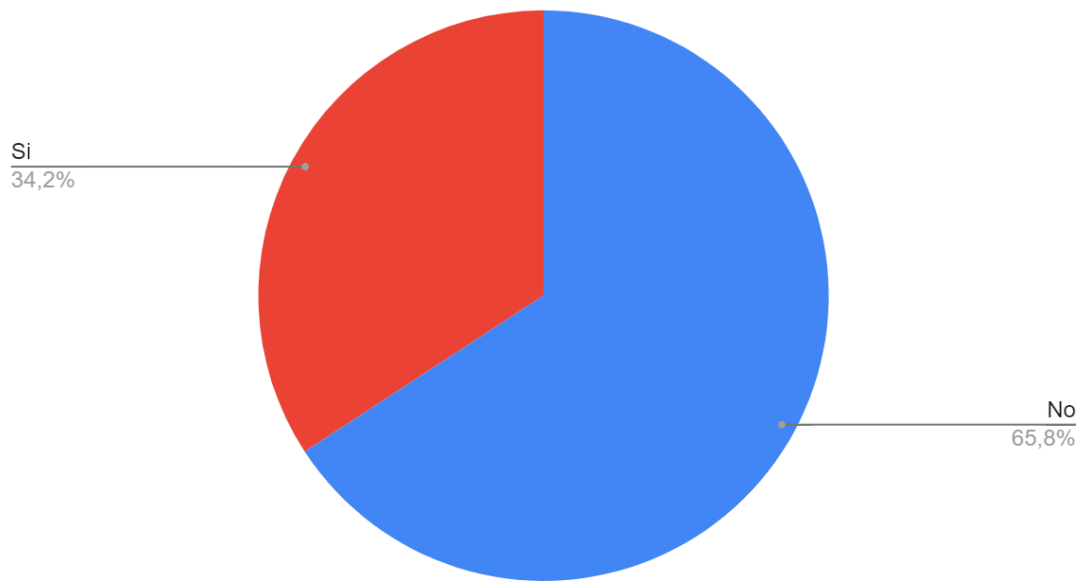
4. CANÇONS I BALLS TRADICIONALS

Coneixes cançons i/o balls pòntics?

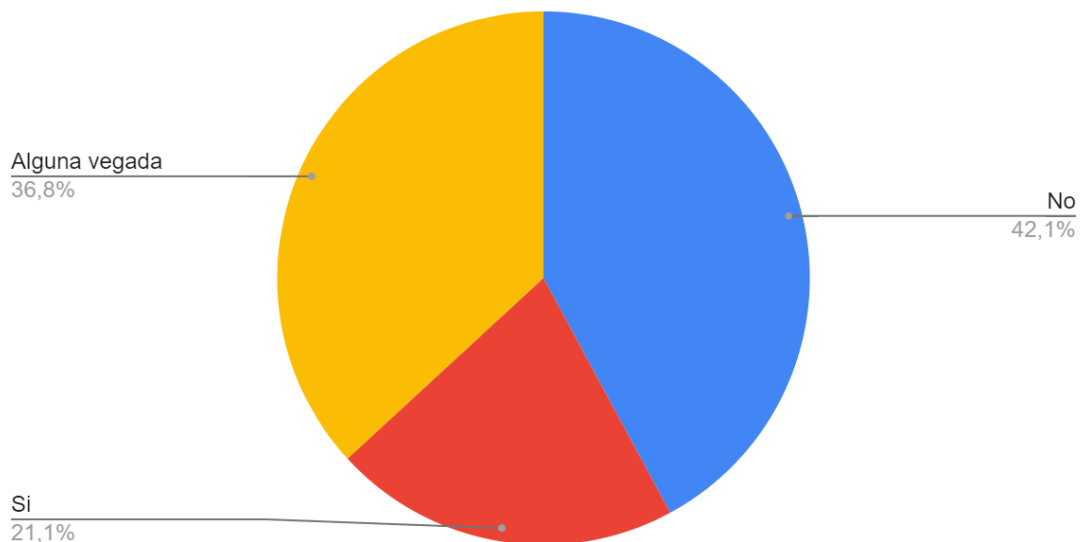
5. ASSOCIACIONS CULTURALS PÒNTIQUES

Participes o has participat en associacions culturals del Pont?

6. PARTICIPACIÓ EN ESDEVENIMENTS CULTURALS

Participes sovint en conferències, celebracions, festes i esdeveniments relacionats amb la cultura pòntica?

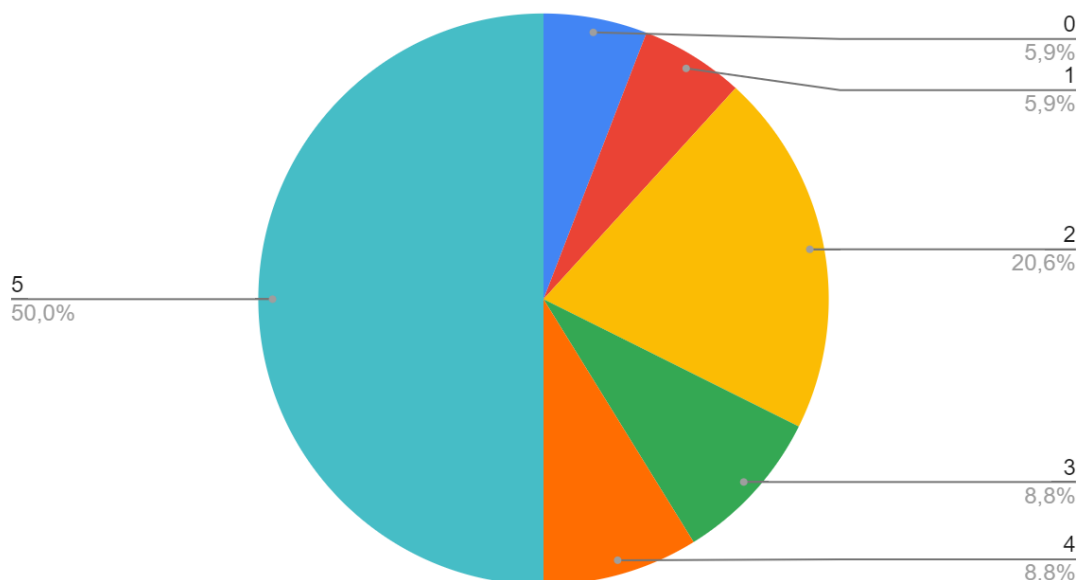
7. VALORS O ATRIBUTS CARACTERÍSTICS DE LA CULTURA PÒNTICA:

Les característiques més citades, de més a menys, a les respostes són les següents. Entre parèntesis la quantitat de vegades que han estat nomenades.

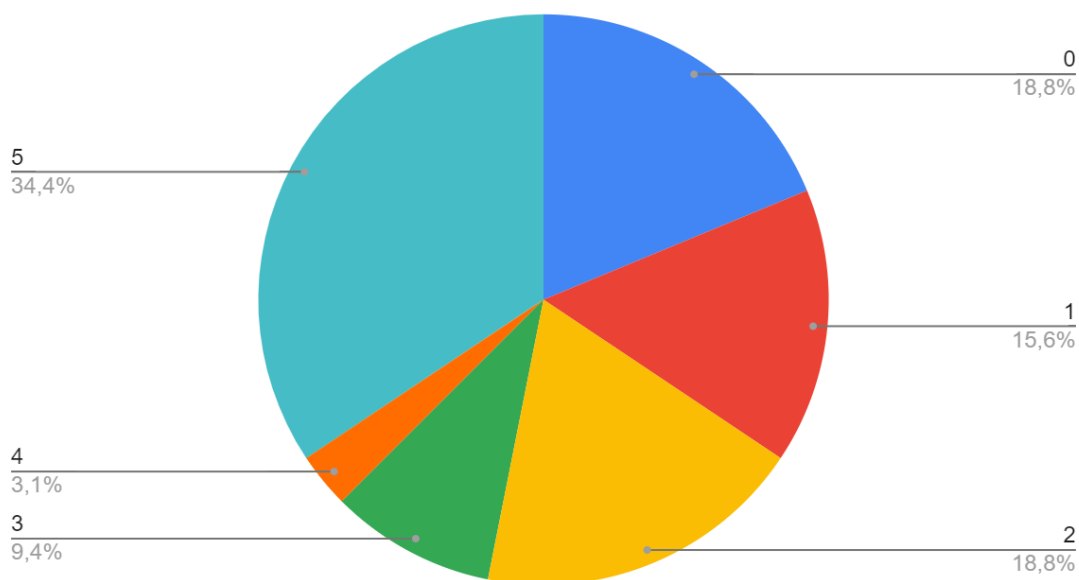
Família (13), Capacitat de treball (9), Religió (7), Solidaritat entre ells (6), Hospitalaris (4), Pàtria (4), Honor (5), Orgull (5), Tradició (5) Perseverança (3), Unitat (3).

8. VALORACIÓ DE DIFERENTS IDENTIFICACIONS AMB LES QUE ES PODEN SENTIR REPRESENTATS :

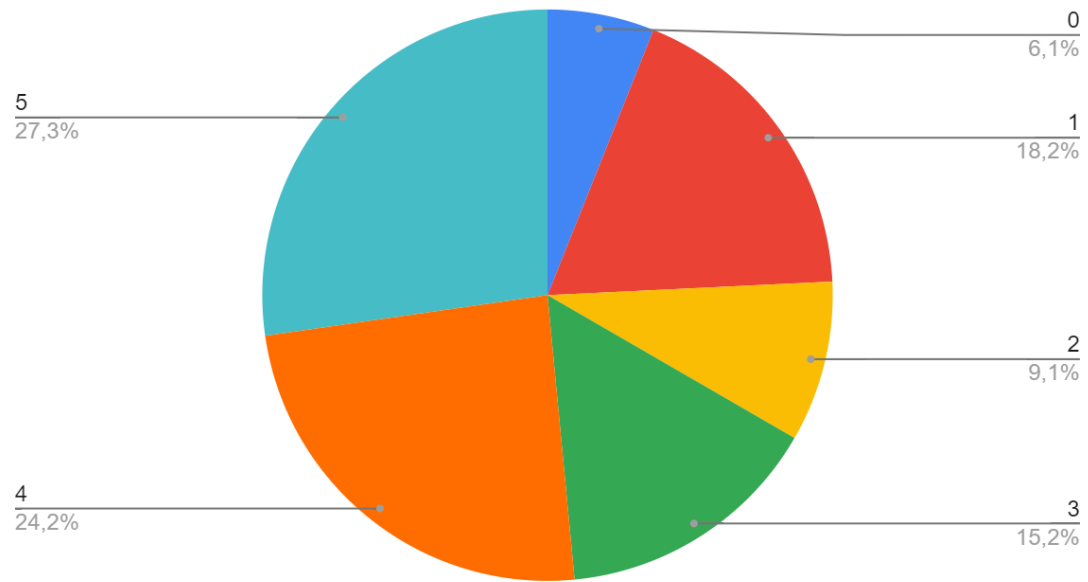
Valoració identitat grega de 0-5

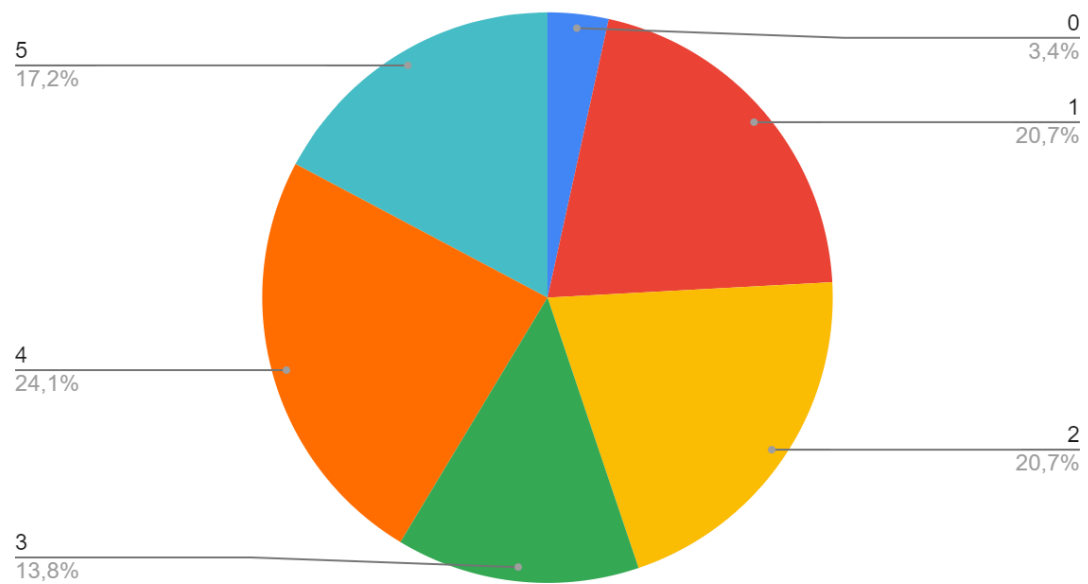
Identitat Pòntica

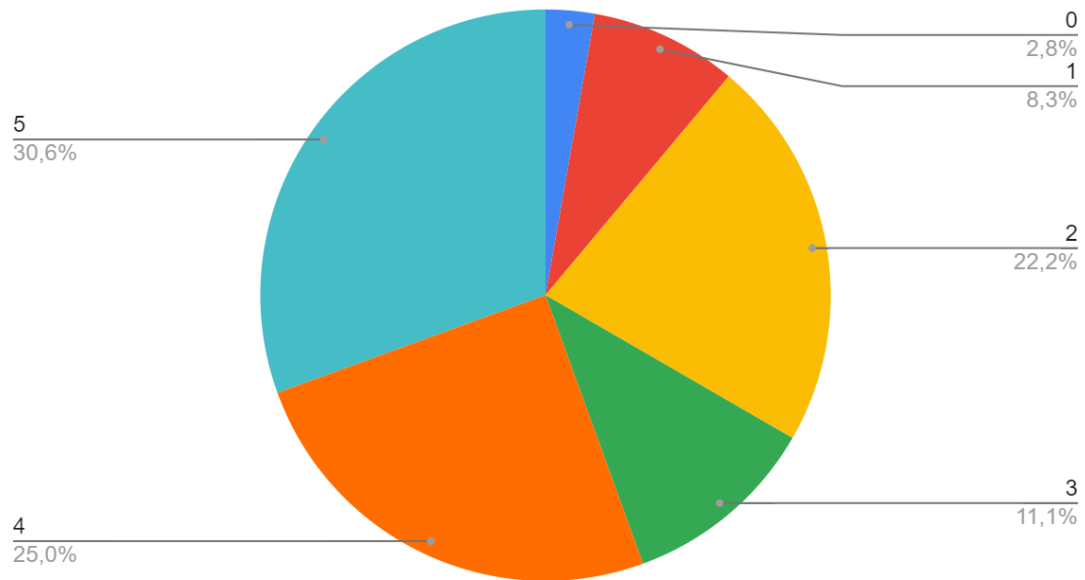
Europeu

Cultura Occidental

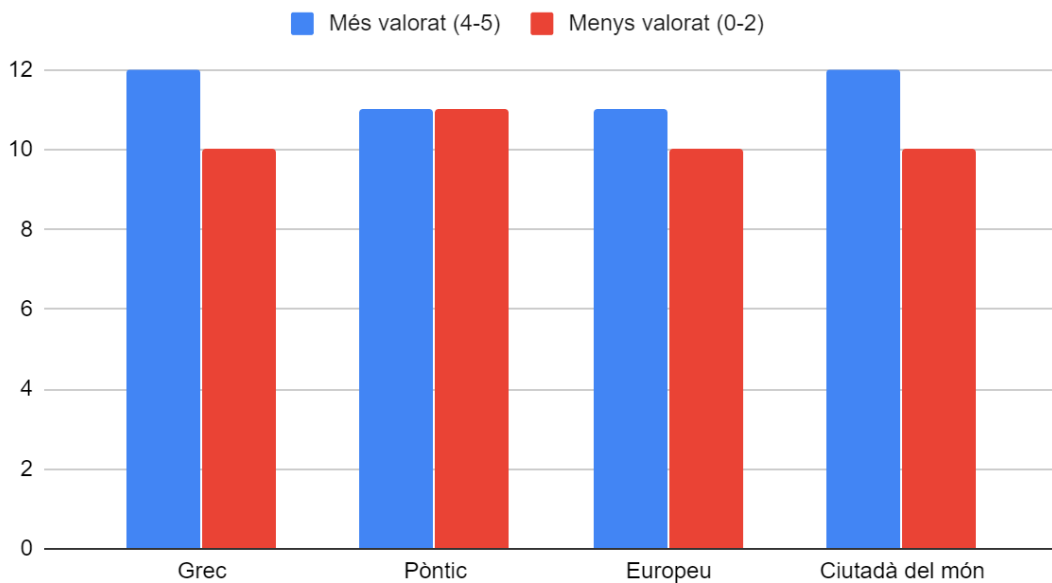

Ciudadà del món

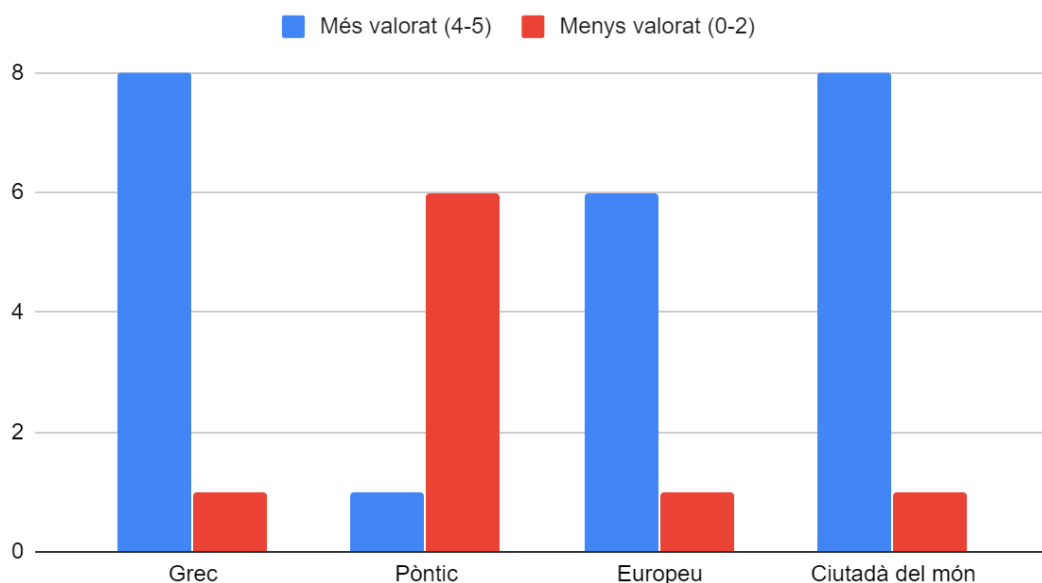
Si comparem les identifikacions més valorades (puntuades entre 4-5) i les menys (entre (0-2), veiem que entre els que tenen arrels pòntiques hi ha una disparitat d'opinions. Una divisió d'opinions d'aproximadament el 50%, especialment en el cas de la identitat pòntica.

Amb arrels pòntiques

Entre els grecs sense arrels pòntiques no es dona aquesta disparitat

Sense arrels pòntiques

9. FUTUR

Com creus que evolucionarà aquesta cultura? Quin futur és el futur que t'agradaria?

A continuació trobareu algunes de les respostes recollides. La selecció vol ser una mostra de les opinions més expressades:

- *“Les tradicions disminueixen, el principal punt de referència seran les danses pontianes. Voldria, de fet, el reconeixement internacional del genocidi pontià, així com la difusió i el desenvolupament del dialecte pòntic”* (Ioannis, 36-50 anys).
- *“No sé si evolucionarà, però sens dubte no desapareixerà, i cada generació continuarà els costums i tradicions dels pontians”* (Dimitra, 51-70 anys).
- *“Crec que les tradicions (dialecte, música, celebracions, genocidi, menjar, etc.) seguiran sent populars com una gran activitat entre els membres de la comunitat pontiana”* (Dafni, 36-50 anys).
- *“Continuarà d'una manera similar: els joves ballaran i diran el que van fer els seus avis, però molts no parlaran el pòntic. M'agradaria que tota la població de Grècia entengués que el pòntic és molt proper al grec antic. M'agradaria escoltar-lo més a la televisió. M'agradaria que la cultura del món persuadís a la política mundial per reconèixer el genocidi”* (Basilis, 36-50 anys).
- *“Es fan esforços excessius per promoure la cultura en un context que no és necessari, es suficient que es mantingui dins de les famílies i en les societats més petites”* (Natasha, 19-35 anys).

- *“Espero que hi hagi la possibilitat de visitar la zona del Pont i comunicar-se amb la gent del lloc. Crec que la història del Pont i dels Pontians s’hauria d’ensenyar a les escoles en general i no centrar-se només en el genocidi”* (Jeni, 51-70 anys).
- *“En els propers anys m’agradaria que es conservés la llengua i que es donessin lliçons sobre la cultura i la realitat pòntiques”* (Panayiota, 19-35 anys).
- *“És fa difícil predir com serà el futur en aquests temps de globalització, però voldria preservar aquesta identitat cultural en particular”* (Klairi, 51-70 anys).
- *“Continuarà existint amb l’ajut de les associacions culturals i el treball conjunt amb associacions de tot el món, específicament en els tots els barris de les ciutats gregues”* (Dimitra, 36-50 anys).

Penseu que és important transmetre la memòria històrica dels fets del genocidi pontià o, per contra que és millor oblidar les històries tristes del passat?

- *“La nostra història és la que ens defineix. Els pontians són una societat activa i transmeten la seva cultura de generació en generació. El dialecte pòntic té 25 segles d’existència. No s’ha d’oblidar res. Tampoc els errors dels governs de Grècia de llavors, que amb les seves accions equivocades tenen enormes responsabilitats en el desarrelament dels grecs del Pont”* (Jeni, 51-70 anys).
- *“Crec que el passat mostra el futur, per tant, hem de tenir una memòria històrica”* (Ioannis, 36-50 anys).
- *“Hem d’estudiar la història i intentar esbrinar la veritat, això ens ajudarà a evitar situacions com el genocidi dels pontians i de molts altres pobles”* (Billy, 36-50 anys).
- *“És bo conèixer la nostra història, d’on venim i com hem arribat a avui, però sempre que puguem reconèixer que alguns esdeveniments pertanyen al passat i per a nosaltres ja són història i no una realitat que hem de perpetuar”* (Sebasti, 36-50 anys).
- *“Sempre crea enemics i rivalitats, és millor oblidar-ho”* (Natasha, 19-35 anys).
- *“Molts savis han dit que coneixent el passat pots predir i entendre el futur”* (Cristos, 51-70 anys).
- *“La història forma part del nostre patrimoni i els grecs en sabem tan poc ... coneixem millor les guerres perses que tot el succeït a partir del 1900* (Basilis, 36-50 anys).
- *“Està bé recordar el que va passar perquè són fets que ens van marcar com a persones i com a poble en general”* (Panayiota, 19-35 anys).